

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงการผลิตทางการเกษตรของชุมชนนี้ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบทชุมชน

ส่วนที่ 2 การเปลี่ยนแปลงการผลิตทางการเกษตรจากการผลิตเพื่อยังชีพสู่การผลิตเพื่อขาย

ส่วนที่ 3 อิทธิพลของระบบความเชื่อและความสัมพันธ์ของชุมชนที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการผลิตทางการเกษตร

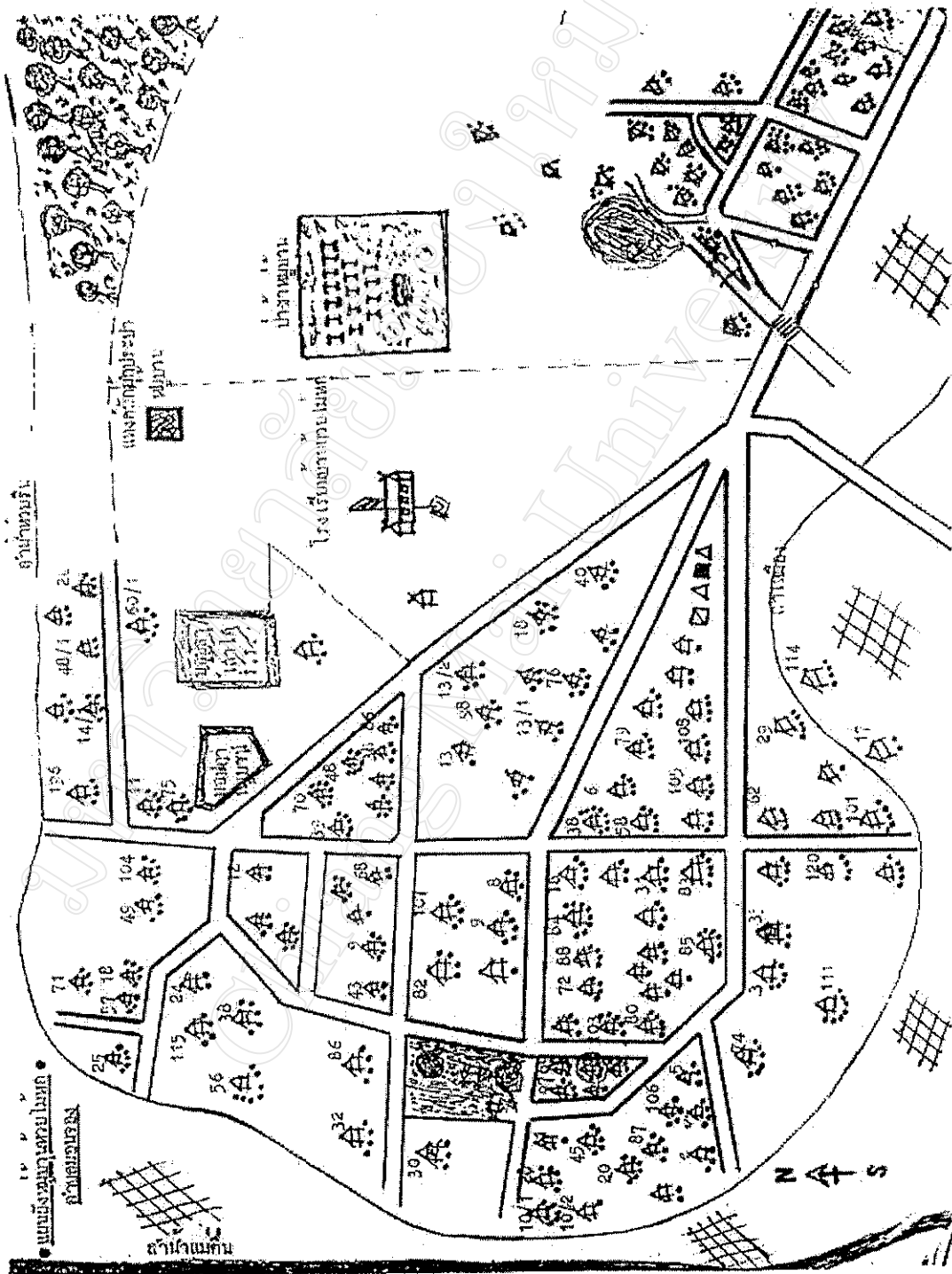
ส่วนที่ 1 บริบทชุมชน

1. สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

บ้านห้วยไม้หกตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ประมาณ 1,250 ไร่ ห่างจากที่ทำการอำเภออมก๋อยประมาณ 76 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 1099 พื้นที่ตั้งของหมู่บ้านนี้อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 771 (พ.ศ. 2518) และในปี 2536 ได้มีประกาศให้พื้นที่บริเวณนี้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย เนื่องจากบริเวณนี้เป็นผืนป่าใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ทำให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลายชนิด เช่น ช้าง เสือ เลียงผา วัวแดง กระทิง เก้ง กวาง ชะนี นก ไก่ฟ้าชนิดต่าง ๆ

อาชีพหลักของคนในชุมชนคือการเพาะปลูกแบบปลูกพืชหมุนเวียนโดยในแต่ละรอบจะใช้เวลาประมาณ 4 – 6 ปี แต่ละรอบควรมีพื้นที่เฉลี่ยแห่งละประมาณ 5 ไร่ ดังนั้นแต่ละรอบควรมีพื้นที่จับจองประมาณ 20 – 30 ไร่ เมื่อมีประชากรสูงขึ้น ความต้องการใช้พื้นที่ป่าจึงเพิ่มมากขึ้นด้วย นอกจากนี้การลักลอบตัดไม้เพื่อขายก็เกิดขึ้นตามความเจริญที่เข้าไปสู่พื้นที่ ทำให้ไม้ต้นใหญ่ ๆ ที่ใช้เวลาเจริญเติบโตเป็นระยะเวลานานต้องถูกตัดและแปรรูปขนย้ายออกไปจากป่าในเวลาอันรวดเร็ว

แผนที่ 2 แผนผังหมู่บ้านห้วยไม้หก

แหล่งน้ำที่สำคัญของหมู่บ้าน ได้แก่ ลำน้ำห้วยไม้หก ซึ่งได้มีการจัดทำโครงการชลประทานขนาดเล็ก โครงสร้างฝายกันลำน้ำห้วยไม้หกชื่อว่า ฝายทีกัวซอ สันฝายยาว 17 เมตร สูง 1 เมตร โดยทางรัฐบาลสร้างมอบให้แก่บ้านไม้หก เมื่อ พ.ศ. 2536 สำหรับใช้ในพื้นที่เพาะปลูก 850 ไร่ ซึ่งดำเนินการโดยกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสำหรับน้ำดื่มน้ำใช้ของหมู่บ้านมาจากลำน้ำห้วยไม้หก โดยมีการทำประปาของหมู่บ้าน มีการสร้างถังเก็บน้ำ/แทงก์น้ำอยู่ทางทิศเหนือในบริเวณโรงเรียนบ้านห้วยไม้หก แล้วต่อท่อเข้าไปใช้ตามครัวเรือนและนอกจากนี้ยังมีแม่น้ำแม่ตื่น ซึ่งชาวบ้านบางครั้งเรือนได้อาศัยสำหรับการเพาะปลูกบ้างบางส่วน

หมู่บ้านนี้สมัยก่อนเรียกว่าเลเจทะ ชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียงมักจะเรียกกันว่า "บ้านหัวทุ่งยาว" หรือ "บ้านหัวไต้ยาว" เนื่องจากจากลักษณะบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านนี้มีพื้นที่ที่เป็นทุ่งนาเป็นผืนยาวติดต่อกันอยู่รอบ ๆ บริเวณที่ตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การตั้งบ้านแต่ละบ้านที่ใกล้เคียงกันส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้อง คือเมื่อลูกออกเรือนแต่งงานไปก็จะปลูกบ้านหลังใหม่ในพื้นที่บริเวณเดียวกัน

2. ประวัติของหมู่บ้าน

หมู่บ้านห้วยไม้หก เป็นหมู่บ้านเก่าแก่หมู่บ้านหนึ่ง ตั้งมานานแล้วไม่ต่ำกว่า 100 ปี จากการสัมภาษณ์ นายมูวา มูวา อายุ 85 ปี นางมะเหย จอน อายุ 74 ปี นางส่อพ จอแอ อายุ 75 ปี นางเลโพ แอแซ อายุ 63 ปี นายนุสอย ดีวา อายุ 45 ปี นางเปะทุ ก่าแอ อายุ 49 ปี นางคาแอ ซาญ อายุ 85 ปี และบุคคลอื่น ๆ อีกหลายคนเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน สามารถสรุปได้ดังนี้

หมู่บ้านนี้ในระยะแรก ๆ มีบ้านเรือนประมาณ 60 หลังคา ผู้ที่มาอยู่เป็นคนแรกชื่อ ตูตะหนะ นายตูตะหนะได้ปลูกต้นโพธิ์ไว้หลายต้น แต่บริเวณนั้นมีน้ำไม่พอทำให้ต้นโพธิ์ตายไปเหลืออยู่ 3 - 4 ต้น มาจนถึงปัจจุบัน ต่อมานายตูตะหนะมีภรรยาได้มีลูกหลานหลายคน หลังจากภรรยาเสียชีวิต นายตูตะหนะจึงใส่ผ้าเหลืองบวชอยู่ที่ต้นโพธิ์ ลูกหลานก็นำเอาอาหารไปกราบไหว้เสมอ ๆ และบริเวณที่ตูตะหนะบวชนั้นจึงเป็นบริเวณที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์และชาวบ้านเรียกกันในปัจจุบันว่าลานโพธิ์

ชาวบ้านที่มาอาศัยในหมู่บ้านนี้มาจากหลายที่หลายทางในระยะแรก บางคน บางครอบครัวอพยพมาจากบนดอยซึ่งอยู่ในเขตอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก เพราะเห็นว่าบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ บางคนมาจากห้วยอีลู (บริเวณใกล้เคียงกับห้วยปูลิงใน

ปัจจุบัน) และมีบางส่วนที่เป็นคนพื้นราบที่เข้ามาทำงานเกี่ยวข้องกับทางราชการแล้วมามีครอบครัวก็ตั้งบ้านที่ นี้เลย

การทำมาหากินของชาวบ้านในระยะแรก ส่วนใหญ่ทำนาปลูกข้าวไร่ในบริเวณรอบ ๆ หมู่บ้าน การปลูกจะทำเพียงให้พอกินกันในครอบครัว มีการปลูกฝ้ายเพื่อใช้ทอผ้าสำหรับสมาชิกในครอบครัว มีการหาของป่าและล่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหาร และมีการปลูกผักสวนครัวต่าง ๆ ในบริเวณบ้าน สำหรับการทำนาบริเวณที่ลุ่ม ชาวนาไม่นิยมทำเนื่องจากน้ำไม่พอจึงนิยมทำนาในที่สูง (ข้าวไร่) ซึ่งอาศัยน้ำฝน ต่อมาเริ่มมีการไปรับจ้างปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่บ้านมุเซอ ได้ค่าตอบแทนเป็นข้าวหรือลูกวัวหรือเงินค่าจ้างและได้มีการเดินทางออกนอกหมู่บ้านนำวัวหรือของป่าไปขายที่วังลุง (อำเภอฮอดปัจจุบัน) พร้อมทั้งหาซื้อข้าวสารและเกลือกลับเข้าหมู่บ้าน เส้นทางที่ใช้เป็นทางเดินเท้าและใช้เวลาเดินทางเป็นเดือน จะต้องมีการเตรียมเครื่องหุงหาอาหารไปด้วย

ต่อมาเมื่อบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของป่าสงวนแห่งชาติอมก๋อยประมาณปี พ.ศ. 2518 ทำให้มีส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเข้าไปและรับสมัครลูกจ้างเกี่ยวกับการปลูกป่า ดับไฟป่า เป็นต้น ทำให้มีชาวบ้านในหมู่บ้านส่วนหนึ่งไปเป็นลูกจ้างนี้ด้วย

ในระยะแรกเมื่อส่วนราชการเข้าถึงหมู่บ้าน บ้านห้วยไม้หกยังคงเป็นส่วนหนึ่งของบ้านห้วยหล่อตูก ตำบลแม่ตืน ต่อมามีการแยกตำบลโดยใช้แม่น้ำแม่ตืนเป็นตัวแบ่งเขตทำให้บ้านห้วยไม้หกซึ่งอยู่ตรงข้ามคนละฟากน้ำกับบ้านห้วยหล่อตูกแยกเขตออกจากกัน บ้านห้วยไม้หกจึงกลายเป็นหมู่ที่ 6 ในตำบลม่อนจอง โดยมีนายปัน หล้ามา เป็นกำนันคนแรกของตำบลม่อนจอง และนายบุญหลู่ เรือนสม เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของบ้านห้วยไม้หก ในสมัยนี้เริ่มมีคนเข้าหมู่บ้านโดยถนนจะตัดเข้ามาจากหมู่บ้านมุเซอ ผ่านหมู่บ้านห้วยปูลิง หมู่บ้านห้วยอีลุ เข้ามาห้วยไม้หก ใช้ได้แค่ 2 ปี เส้นทางนี้ก็เลิกใช้เนื่องจากมีเขาสูงและเกิดอุบัติเหตุบ่อยมาก ต่อมาในสมัยผู้ใหญ่บ้านคนที่สอง นายดีจำ พามอลอ มีการทำถนนเส้นที่ใช้ในปัจจุบัน จากคำบอกเล่าของผู้ใหญ่บ้านคนที่ 3 เล่าว่า สมัยนั้นมีบริษัทชลิต เป็นบริษัทที่เข้ามาทำเหมืองแร่ที่บริเวณดอยแม่เทย ได้มีการสำรวจและทำทางเส้นนี้ขึ้น ถนนเส้นนี้จะผ่านหมู่บ้านมุเซอ ผ่านห้วยปูลิงไม่ได้เข้าไปในห้วยอีลุ แต่จะเข้ามาทางบ้านห้วยหล่อตูก ดังนั้นถ้าจะมาบ้านห้วยไม้หกต้องข้ามแม่น้ำแม่ตืนซึ่งในระยะแรกจะใช้เป็นสะพานไม้ขัดแตะ ถ้าฤดูฝนน้ำมากจะต้องนั่งเรือข้ามฟาก ถ้าในฤดูที่มีน้ำน้อยก็ใช้สะพานไม้ขัดแตะนั้นได้ จากการ

ที่มีการทำเหมืองแร่ชาวบ้านบางคนก็ไปรับจ้างทำงานที่เหมืองแร่ และเริ่มมีรถยนต์วิ่งเข้าออกในหมู่บ้าน มีอาชีพรับจ้างพายเรือนข้ามฝากเกิดขึ้น

ในสมัยผู้ใหญ่บ้านคนที่ 3 ผู้ใหญ่บ้านนุลอย ตีว เล่าให้ฟังว่าเป็นผู้ใหญ่บ้านระหว่างปี 2530 - 2538 และในต้นปี 2534 สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จเยี่ยมราษฎรบ้านห้วยหล่อตูก ตำบลแม่ตึ่น ได้ทอดพระเนตรจากเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง เห็นสภาพป่าไม้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นป่าที่สมบูรณ์และทรงทราบว่าไม้สัตว์ป่าสงวนที่ใกล้สูญพันธุ์ เช่น กวางผา อาศัยอยู่ และราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือทำการเกษตรด้วยวิธีทำไร่เลื่อนลอยและถางป่า พระองค์จึงทรงมีความเป็นห่วงต่อสุขภาพความเป็นอยู่ของราษฎรที่อยู่อาศัยในผืนป่าแห่งนี้ และสภาพความอุดมสมบูรณ์ของ ป่าไม้ ตลอดจนชีวิตของสัตว์ป่าซึ่งกำลังถูกบุกรุกทำลายจนลดน้อยลงเรื่อย ๆ จึงพระราชทานพระราชดำริไว้ 3 ประการคือ รักษาสภาพป่าที่ยังคงสมบูรณ์ไม่ให้เกิดการทำลายต่อไป ฟื้นฟูสภาพป่าที่ถูกทำลายให้คืนสู่สภาพธรรมชาติให้มีทั้งป่าธรรมชาติและป่าไม้ใช้สอย และพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรให้ดีขึ้น ให้มีอาชีพและที่ทำกินเป็นหลักแหล่งไม่ได้รับความเดือดร้อน เพื่อให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน จึงทำให้เกิดโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ขึ้น

จากโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ ระยะดำเนินการ 5 ปี คือระหว่างปี พ.ศ. 2535 - 2539 นอกจากจะดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันรักษาฟื้นฟูสภาพป่าไม้และขยายพันธุ์สัตว์ป่าแล้ว เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรได้ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ให้ก่อตั้งธนาคารข้าวขึ้น พร้อมกับข้าวสารจำนวน 10 เกวียน เพื่อช่วยเหลือราษฎรที่ขาดแคลนข้าวในปีแรกของโครงการมีการพัฒนาแหล่งน้ำ เกิดเป็นโครงการชลประทานขนาดเล็ก คือ ฝายที่กัวซอ ที่มีสันฝายยาว 17 เมตร สูง 1 เมตร ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2536 บนลำห้วยไม้หก สำหรับพื้นที่เพาะปลูก 850 ไร่ มีการส่งเสริมอาชีพหลังฤดูการเก็บเกี่ยวเช่น การปลูกถั่วเหลือง ถั่วแขก การเพาะเห็ด การทอดผ้า เพื่อให้ชาวบ้านที่ตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่ห่างไกลออกไปเข้ามาอยู่รวมกัน

สำหรับการทอดผ้า เดิมในหมู่บ้านนี้ไม่มีที่กระตุกจึงมีการอบรมการทอดผ้าแบบที่กระตุก มีการตั้งกลุ่มแม่บ้านเพื่อร่วมกันทำงานและบริหารกองทุนกลางของหมู่บ้าน ซึ่งจัดในรูปแบบของ สหกรณ์ โดยให้สมาชิกในหมู่บ้านดำเนินการเอง ด้านการทำนาได้นำเอาวิธีการทำนาดำเข้าไปแนะนำแทนการปลูกข้าวไร่ นอกจากนี้ได้ส่งเสริมให้เลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เพื่อไว้ใช้ในการอุปโภคและบริโภค ได้แก่ วัว หมู ไก่ และปลา การพัฒนาอาชีพในหมู่บ้านได้ดำเนินการร่วมกับการจัด รูปแบบการปกครองของหมู่บ้าน โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อยเรียกว่า คุ่ม จำนวน 8

คุ้ม แต่ละคุ้มจะมี หัวหน้าเข้ามาร่วมประชุมและดูแล หมู่บ้านในการพัฒนาที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกิน

คุ้มที่ 1	ไม้แดง	หัวหน้าคุ้ม	นายภูพอ จอโพ
คุ้มที่ 2	ไผ่ทองพัฒนา	หัวหน้าคุ้ม	นายเดระพอ พาแฮ
คุ้มที่ 3	ไม้เต็ง	หัวหน้าคุ้ม	นายเกล่อลอย มูผา
คุ้มที่ 4	ไม้รัง	หัวหน้าคุ้ม	นายแจเซอร์ จอโพ
คุ้มที่ 5	สามัคคีธรรมพัฒนา	หัวหน้าคุ้ม	นายอิพอ กอแป๊ะ
คุ้มที่ 6	ไม้จำฉา	หัวหน้าคุ้ม	นายบือพอ จอโพ
คุ้มที่ 7	ม่านหมอกสามัคคีธรรม	หัวหน้าคุ้ม	นายดาพาเฉแฮ มะเต้
คุ้มที่ 8	โพธิ์ทองพัฒนา	หัวหน้าคุ้ม	นายช่วยจ่อ สิริมิ่งขวัญ

ในสมัยผู้ใหญ่บ้านนูลอย ตีว่า ระหว่างที่มีโครงการอยู่ก็ได้ขอสะพานข้ามแม่น้ำแม่ตื่นจากบ้านห้วยหล่อดูกเข้ามาบ้านห้วยไม้หกด้วย จึงทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้นและการพายเรือรับจ้างข้ามฟากก็หมดไป ต่อจากผู้ใหญ่บ้านนูลอย มาถึงผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันคือ นายเป็น หมื่นวัง

3. ลักษณะประชากร

หมู่บ้านห้วยไม้หก มีจำนวนครัวเรือน 133 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมดมี 441 คน เป็นชาย 223 คน และหญิง 218 คน ซึ่งสามารถแยกตามเพศและช่วงอายุได้ดังตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนประชากรแยกตามอายุและเพศ

ช่วงอายุ เพศ	0-5	6-11	12-14	15-17	18-49	50-59	60ปีขึ้นไป	รวม
ชาย	20	24	13	18	128	9	11	223
หญิง	19	29	17	17	111	9	16	218
รวม	39	53	30	35	239	18	27	441

แหล่งที่มา : ข้อมูลจาก จปฐ.2 สํารวจเมื่อ มีนาคม 2542

4. การศึกษา

การศึกษาในหมู่บ้านจะมีทั้งที่เป็นการศึกษาเรียนรู้โดยการถ่ายทอดให้กันเองระหว่างชาวบ้านด้วยกันหรือถ่ายทอดให้กับลูกหลาน และเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือการศึกษาที่รัฐจัดให้กับชาวบ้าน

การเรียนรู้กันตามธรรมชาติเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้แกกันเองในระหว่างชาวบ้านหรือถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิต องค์ความรู้พื้นบ้าน เช่น ทางด้านเกษตรกรรม การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การหาอาหารที่มีตามธรรมชาติ การทอผ้า การถ่ายทอดการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน จะสอนกันตามวาระหรือโอกาสที่เอื้ออำนวย และก็จะมีการเรียนรู้สืบทอดกันมาเรื่อย ๆ

สำหรับการศึกษาของรัฐที่เริ่มเข้ามามีบทบาทในหมู่บ้าน ระยะแรก ๆ โรงเรียนจะมีอยู่ในหมู่บ้านห้วยหล่อตุงซึ่งอยู่ใกล้หมู่บ้านห้วยไม้หก แต่คนละฟากของแม่น้ำแม่ตื่น มีชาวบ้านส่งลูกหลานไปเรียนไม่มากนัก ต่อมาปี 2516 มีการสร้างโรงเรียนบ้านห้วยไม้หกขึ้น ทำการเปิดการเรียนการสอน วันที่ 1 กรกฎาคม 2516 มีนายสวิง มณีวงศ์ เป็นผู้อำนวยการในตำแหน่งครูใหญ่เป็นคนแรก ได้เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ชาวบ้านในหมู่บ้านเริ่มเห็นความสำคัญของการศึกษามากขึ้น ได้ส่งให้บุตรหลานเข้าเรียนและเด็กบางคนเมื่อจบระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก็ไปศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนมัธยมแม่ตื่น ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านชุมชนบ้านใหม่ ห่างจากบ้านห้วยไม้หกไปประมาณ 2 - 3 กิโลเมตร ในปัจจุบันนี้โรงเรียนบ้านห้วยไม้หกเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีผู้อำนวยการโรงเรียนคือ นายพิภพ สุริยะวงศ์ มีครูผู้สอนจำนวน 11 คน นักการภารโรง 1 คน จำนวนนักเรียน 145 คน บริเวณโรงเรียนมีเนื้อที่ 52 ไร่ 1 งาน 15 ตารางวา จัดการศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในระดับประถม และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในระดับมัธยมศึกษา เด็กที่ผ่านการศึกษาในโรงเรียนนี้สามารถอ่านออกเขียนได้ แต่นักเรียนชาวเขาจะมีปัญหาในการพูดภาษาไทยไม่ชัดเท่าที่ควร

นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านบางส่วนให้ความสนใจในการศึกษาของศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนอำเภออมก๋อย ซึ่งได้เข้ามาจัดการเรียนการสอนให้กับผู้ใหญ่ทั้งในระดับประถม มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย วิธีการเรียนเป็นลักษณะการศึกษาทางไกล มีการนัดพบกลุ่มกับครูประจำกลุ่มเดือนละ 2 ครั้ง ครั้งละ 6 ชั่วโมง โดยมีครู

อาสาสมัครเป็นผู้ประสานงาน ซึ่งก็มีชาวบ้านบางกลุ่มจบจากศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภออมก๋อยและนำเอาวุฒิการศึกษามาใช้ในการสมัครงานหรือลงสมัครเป็นผู้นำหมู่บ้าน

แต่เดิมชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยไม้หกไม่นิยมส่งลูกหลานเรียนในระดับสูง เนื่องจากชาวบ้านมีอาชีพเกษตรกรรม จำเป็นต้องใช้แรงงานในการทำไร่ทำนา อีกทั้งรายได้ที่ได้รับมีน้อย ไม่สามารถจะส่งลูกหลานเล่าเรียนในระดับสูงได้ ชาวบ้านจึงไม่สนับสนุนด้านการศึกษามากนัก แต่ในปัจจุบันนี้ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการศึกษามากขึ้น เนื่องจากเห็นตัวอย่างในหมู่บ้านใกล้เคียงซึ่งได้รับการศึกษาสูง แล้วกลับมาทำงานรับราชการครู มีหน้ามีตาในสังคมและบางคนก็นำเอาวุฒิการศึกษาไปสมัครเป็นลูกจ้างของหน่วยงานป่าไม้ทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านในหมู่บ้านจึงเริ่มส่งลูกให้เรียนในระดับที่สูงขึ้น เช่น ระดับปริญญาตรี ขณะนี้ในหมู่บ้านมีจำนวน 2 คน แล้วที่กำลังเรียนอยู่ที่สถาบันราชภัฏเชียงใหม่คือ นางสาววิไล ศิริมิงขวัญ และนางสาวพะคือ กอวงศ์

สำหรับการเรียนรู้ของชาวบ้านในส่วนที่รัฐได้จัดให้เป็นระบบการศึกษาดังกล่าวมาแล้ว แต่ชาวบ้านยังคงมีการเรียนรู้ได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ เช่น พัฒนาการประจำตำบล เกษตรตำบล ปศุสัตว์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งจะเป็นลักษณะของการประชุมชาวบ้านให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ ตามโอกาส

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเรียนรู้ในลักษณะใดที่กล่าวข้างต้น การศึกษาได้เข้ามามีบทบาทที่ทำให้ความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะส่งผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในหมู่บ้านด้วย

5. การติดต่อสื่อสาร

บ้านห้วยไม้หก เป็นหมู่บ้านตั้งอยู่ในบริเวณเขตป่าสงวนแห่งชาติอำเภออมก๋อย เส้นทางคมนาคมภายในหมู่บ้านไม่สะดวกเหมือนหมู่บ้านใกล้เคียง ถนนเข้าหมู่บ้านยังเป็นถนนดินธรรมดา แต่มีถนนซีเมนต์เสริมไม้ไผ่ซึ่งเป็นเส้นทางเข้าหมู่บ้านยาวประมาณ 300 เมตร ซึ่งได้งบประมาณจากสภาตำบลม่อนจองปี 2540 ภายในหมู่บ้านถนนเป็นดินธรรมดา รถยนต์สามารถวิ่งได้ ในฤดูฝนถนนจะเป็นโคลน มีน้ำไหลเซาะถนนเป็นร่อง คนในหมู่บ้านมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างปรกติตามชีวิตประจำวัน โดยที่การติดต่อจะใช้วิธีการเดินเท้าหรือใช้รถจักรยานหรือรถจักรยานยนต์ ซึ่งจากการสำรวจเบื้องต้นภายในหมู่บ้านมีรถยนต์ 4 คัน รถจักรยานยนต์ 41 คัน และรถจักรยาน 7 คัน

การติดต่อสื่อสารทางไปรษณีย์มีน้อย เนื่องจากการให้บริการทางไปรษณีย์ของเจ้าหน้าที่ไปรษณีย์ยังไม่มีในหมู่บ้าน แต่จะมีการให้บริการของการสื่อสารแห่งประเทศไทย ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านใหม่ ตำบลแม่ตื่น ส่วนมากชาวบ้านจะไม่ใช้บริการ เพราะ ชาวบ้านห้วยไม้หกส่วนใหญ่มีญาติพี่น้องที่อยู่ในหมู่บ้านหรือในบริเวณใกล้หมู่บ้าน จึงไม่มีความจำเป็นต้องเขียนจดหมาย แต่ในช่วงระยะหลังเริ่มมีชาวบ้านบางคนออกไปรับจ้างทำงานนอก หมู่บ้าน ประมาณปี พ.ศ. 2535 เริ่มแรกเกิดจากการชักชวนของครูที่สอนในหมู่บ้านให้ไปทำงานบ้าน และมีอีกกลุ่มหนึ่งคือเด็กผู้ชายบางคนที่จบจากโรงเรียนห้วยไม้หก ระดับประถมศึกษาแล้วไปวชเรียนต่อในเมืองเชียงใหม่ และเป็นพระภิกษุจำวัดที่พระธาตุดอยสุเทพ ได้มีการชักชวนกลุ่มหนุ่มสาวไปทำงานบนดอยสุเทพ โดยทำงานทั่วไปที่วัดพระธาตุดอยสุเทพ เช่น ฝักรองเท้า ทำความสะอาดบริเวณวัด หรืองานอื่น ๆ แล้วแต่เจ้าอาวาสจะสั่งให้ทำ ซึ่งเป็นการจ้างที่ให้ค่าตอบแทนประมาณ 1,000 บาทต่อเดือน ขึ้นกับลักษณะงานที่ได้รับมอบหมายปัจจุบันคนในชุมชนเริ่มส่งลูกเรียนในเมืองเชียงใหม่ โดยเรียนต่อระดับปริญญาตรี ที่สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ หรือสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ในเมืองเชียงใหม่ กลุ่มคนดังกล่าวมีการติดต่อกับทางบ้านโดยใช้โทรศัพท์ เนื่องจากในหมู่บ้านได้มีการติดตั้งโทรศัพท์ของ องค์การโทรศัพท์ใช้ระบบจานรับสัญญาณจากดาวเทียม ภายในหมู่บ้านมีติดตั้งโทรศัพท์อยู่ 2 จุด เป็นตู้โทรศัพท์หยอดเหรียญ อยู่บริเวณหน้าโรงเรียนบ้านห้วยไม้หก และอีกหนึ่งจุดตั้งอยู่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน สามารถโทรเข้าและโทรออกได้โดยคิดค่าบริการตามอัตราที่องค์การโทรศัพท์กำหนด นอกจากการติดต่อกันทางโทรศัพท์แล้ว ก็จะเป็นการเดินทางไปมาหาสู่กันโดยอาศัยรถยนต์ซึ่งมีในหมู่บ้านหรือเป็นรถยนต์ของร้านขายของที่เข้า-ออก เพื่อซื้อของมาขายเป็นประจำ แล้วคิดค่าบริการตามความเหมาะสมกับระยะทาง

สำหรับการติดต่อสื่อสารอื่น ๆ ชาวบ้านมีการติดต่อกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น พัฒนาการชุมชนเข้าไปติดต่อหรือให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับส่วนราชการ เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านยังสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากภายนอกหมู่บ้านได้จากการรับฟังวิทยุกระจายการโทรทัศน์ จากการสำรวจเบื้องต้นในหมู่บ้าน จำนวนครัวเรือนที่มีวิทยุมีจำนวน 76 ครัวเรือนและมีโทรทัศน์จำนวน 54 ครัวเรือน

6. ศาสนาและความเชื่อ

ชาวบ้านห้วยไม้หกส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งนับถือกันมานานแล้วโดยมีวัดจอมหมอกเป็นวัดประจำหมู่บ้าน ตามประวัติที่ได้บันทึกไว้ที่วัด วัดจอมหมอกสร้างเมื่อ พ.ศ. 2422 โดยชาวกะเหรี่ยง มีการบริหารและปกครองโดยเจ้าอาวาส เท่าที่ทราบนามดังนี้

รูปที่ 1	ครูบาเจ้าไชยลังกา	พ.ศ. 2442 - 2446
รูปที่ 2	ครูบาพรหมจักร	พ.ศ. 2446 - 2449
รูปที่ 3	ครูบาวงศ์	พ.ศ. 2449 - 2460
รูปที่ 4	พระแก้วอาภาโส	พ.ศ. 2461 - 2472
รูปที่ 5	พระสุทองแก้วปากโร	พ.ศ. 2473 - 2500
รูปที่ 6	พระอธิการหนู ขุนติโกโล	พ.ศ. 2500 - 2525
รูปที่ 7	พระครูชานู สีนนาท	พ.ศ. 2525 - ปัจจุบัน

วัดจอมหมอกมีการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม วัดนี้สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินบริเวณวัดเนื้อที่ 50 ไร่ 3 งาน 5 ตารางวา ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมทำบุญตักบาตรกันเป็นประจำทุกวันพระ และวันสำคัญทางพุทธศาสนา

นอกจากนี้ในหมู่บ้านห้วยไม้หก ยังมีสถานที่สำคัญที่ชาวบ้านให้ความศรัทธาเคารพนับถือ เรียกกันว่าลานโพธิ์ ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของหมู่บ้าน เชื่อกันว่าบริเวณนี้เป็นวัดโบราณเพราะเห็นเสาผุ ๆ วางอยู่เรียงราย และมีชาวบ้านที่ศรัทธามากกราบไหว้บูชากันทุก 15 วัน หรือทุกวันพระ

ชาวบ้านในหมู่บ้านมีการนับถือผีด้วย เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน สำหรับการนับถือผี มีพิธีกรรมที่เรียกว่า การเลี้ยงผีหรือการกินผี ภาษาที่เรียกกันทั่วไปว่า ออด้า ซึ่งการเลี้ยงผีจะกระทำในแต่ละครัวเรือน ดังนั้นการเลี้ยงผีแต่ละครั้งสมาชิกของครอบครัวทุกคนต้องอยู่กันพร้อมหน้าจึงประกอบพิธีได้ ในระยะหลังเกิดความไม่สะดวกสำหรับสมาชิกครอบครัวบางคนที่ไม่ได้อยู่ในหมู่บ้าน เช่น ไปทำงานนอกหมู่บ้าน ไม่สามารถมาร่วมพิธีกรรมได้จึงทำให้เกิดมี พิธีการตัดผีเกิดขึ้น การตัดผีทำโดยหมอยาและเมื่อตัดผีแล้วก็นับถือศาสนาพุทธ แต่ก็ยังคงมีความเชื่อในการทำพิธีกรรมบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับผีอยู่ เช่น การเลี้ยงผีนา ผีฝาย ผีแฮกข้าว ผีเจ้าที่ เป็นต้น

6.1 การทำโกกกะหล่ำ (การผูกข้อมือเรียกขวัญ)

การทำโกกกะหล่ำหรือการผูกข้อมือเพื่อเรียกขวัญ เป็นการทำพิธีเมื่อมีสมาชิกคนใดคนหนึ่งภายในครอบครัวไม่สบาย เจ็บป่วยและมีการรักษาทางหมอแผนปัจจุบันแล้วก็ยังไม่ดีขึ้น โดยจะมีกัวะด้ามี่คะ (หมอมี่) ในหมู่บ้านเป็นผู้ทำพิธีให้มีการส่งเซอโค (สะตวง) แล้วกลับมากินผีที่บ้านโดยใช้เหล้าไห (เหล้า 1 ขวด) ไก่คู่ (ไก่ 2 ตัว) สมาชิกในครอบครัวทุกคนอาจเป็นญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านใกล้เคียง มาผูกข้อมือให้พรให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ จากนั้นจะสวดมนต์ขอให้ผีช่วยทำให้หาย แล้วก็กินไก่กันทุกคนที่มาช่วยในพิธีกรรมนี้ เสร็จพิธีแล้วก็นำไก่มากินกันตามปกติ

6.2 การออตำ (การกินผีหรือการเลี้ยงผี)

การกินผีหรือการเลี้ยงผี จะทำเมื่อสมาชิกในบ้านไม่สบายเจ็บป่วย อาจเป็นสมาชิกคนใดคนหนึ่งของครอบครัวเจ็บป่วยไม่สบาย เมื่อทำพิธีผูกข้อมือเรียกขวัญแล้วยังไม่หายหรืออาจจะเป็นลักษณะของการที่สมาชิกภายในครอบครัวผลัดกันไม่สบาย เจ็บไข้ได้ป่วย เช่น คนแรกไม่สบายพอหายแล้วสมาชิกของครอบครัวอีกคนก็ไม่สบายต่อ พอหายแล้วสมาชิกคนอื่นก็เจ็บไข้ได้ป่วยเปลี่ยนกันไปเรื่อย ๆ แต่จะเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกันก็จะไปหา กัวะด้ามี่คะ (หมอมี่) ให้ช่วยดูหรือทำนายว่าสมาชิกในครอบครัวนี้ไปทำผิดผีอะไร ก็จะต้องไปเลี้ยงผีที่นั่น

เลี้ยงผีบ้าน สมาชิกทุกคนภายในครอบครัวจะต้องมาร่วมกันในพิธีจะขาดใครคนใดคนหนึ่งไม่ได้ ถ้าสมาชิกของครอบครัวมาไม่ครบจะต้องรองจนกว่าจะครบจึงจะเลี้ยงผีได้ ในการทำพิธีใช้เหล้าไหไก่คู่ หัวหน้าครอบครัวจะเป็นผู้ทำพิธีสวดมนต์ จะกินไก่ก่อนเป็นคนแรกแล้วให้สมาชิกคนอื่น ๆ กินตามจนครบทุกคน

เลี้ยงผีตายโหง เมื่อไปหากัวะด้ามี่คะ (หมอมี่) แล้วทำนายว่าไปทำผิดผีหรือไปล่วงเกินผีที่ไหนก็ต้องไปเลี้ยงผีที่บริเวณนั้น ซึ่งหมอมี่เป็นผู้บอกให้ก็ต้องนำเหล้าไหไก่คู่ไปเลี้ยงตามที่หมอมี่บอก และต้องกินไก่และเหล้าให้หมดตรงบริเวณนั้นเลย ห้ามนำกลับไปกินต่อที่บ้านเพราะถ้านำกลับไปบ้านจะเป็นการนำความไม่ดีกลับบ้านไปด้วย

6.3 การเลี้ยงผีฝ่าย (รืทีโกะ)

เป็นการเลี้ยงผีบริเวณหัวฝาย (ทางแยกของเหมืองที่นำเอาน้ำเข้าพื้นที่นา) ซึ่งส่วนมากจะทำในเดือนแปด (เดือนพฤษภาคม) จะมีแก่ฝายเป็นผู้ทำพิธีและผู้ที่ต้องมาร่วมในพิธีจะเป็นผู้ที่มีพื้นที่นาที่ต้องใช้ลำเหมืองฝายนั้น หรือมีเหมืองฝายผ่านที่นาของตน โดยแต่ละคนจะนำไก่มา 1 ตัว เหล้า 1 ขวด นำมาวมกันทำพิธีและจะมีดอกไม้ธูปเทียน ข้าวสุก

แก่ฝ่ายเป็นผู้ดำเนินการ เสร็จแล้วก็จะนำไก่และเหล้ามากินให้ครบทุกคนและถ้าเหลือสามารถนำกลับไปกินต่อได้

6.4 การแสดข้าวเขียว (เซะจิ)

จะทำพิธีในช่วงข้าวกำลังออกริบเป็นสีเขียว เจ้าของที่นาของแต่ละแห่งจะนำเหล้า 1 ขวด ไก่ 1 ตัว มาทำพิธีไหว้อธิษฐานขอให้ข้าวดีได้ผลผลิตมาก ขอให้ผี (สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย) มาดูแลข้าว การแสดข้าวเขียวนี้อาจทำกันภายในครอบครัวของเจ้าของที่นานั้น ๆ

6.5 การแสดข้าว เม็ดข้าว (เซะบือเซะ)

พิธีนี้จะทำเมื่อเกี่ยวข้าว มัดข้าวเสร็จแล้ว จะแสดข้าวก่อนที่จะตีข้าวจะเริ่มจากการนำมัดข้าววางไว้รอบ ๆ ตะลาน (บริเวณที่ใช้ผ้าเต็นท์ปูสำหรับตีข้าว) ตรงกลางตะลานจะมีโท (ไม้ไผ่ยาวประมาณ 1.5 เมตร วางเรียงกัน ลักษณะคล้ายแคร่สำหรับไว้ตีข้าว) มีขาตั้งสำหรับวางยกให้สูงขึ้นและมีไม้ไผ่เสียบสำหรับแขวนตะกร้า ซึ่งภายในตะกร้ามีไข่ต้ม ข้าว ดอกไม้ กล้วยเทียน และตรงกลางโอบบริเวณด้านล่างมีเหล้า 1 ขวดวางไว้ นายบุญลอยดีว่า บอกว่าเป็นหัวใจสำคัญของข้าว ก่อนที่จะเริ่มทำพิธีแสดข้าวต้องอัญเชิญข้าวมารวมกันก่อนเรียกว่า โกบือกะหล่า เป็นการเรียกขวัญข้าวที่ตกอยู่บริเวณต่าง ๆ ในพื้นที่นาซึ่งเชื่อกันว่า มีนก หนู วัว ควาย เอาไปกิน ให้มารวมกันอยู่ในบริเวณตะลานข้าวกันอย่างนี้ไปไหนโดยผู้ทำพิธีเรียกว่า แวโคะ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน เป็นผู้เก็บขวัญข้าวโดยการเดินไปบริเวณรอบ ๆ ตะลาน และเก็บเศษข้าวผูกมัดเป็นกำและใส่ในตะกร้าไปไว้ที่กลางโอบและนำไข่แขวนที่ไม้ไผ่ แล้วนำไก่เป็น ๆ มาเชือดคอ เอาเลือดไก่ไปทาที่ขวดเหล้าได้โท และบริเวณมุมทั้ง 4 มุมของตะลานเพื่อให้ผีที่อยู่บริเวณตะลานมากินเหล้ากินไก่และจะได้ไม่เข้ามากินข้าวในบริเวณตะลานเพราะเมื่อตีข้าวแล้ว จะได้ข้าวมาก แล้วนำไก่ไปต้มมาทำพิธีไหว้ที่บริเวณประตูทางเข้าตะลานแล้วแวโคะเริ่มกินไก่ กินเหล้าก่อน และคนอื่น ๆ (ผู้ที่มาช่วยงาน) กินตาม ต่อจากนั้นเริ่มตีข้าวก่อนเป็นคนแรกและคนอื่น ๆ ก็ตีตาม

6.6 ออลอโทะบือคะ (ปล่อนนกอโทะบือคะ)

พิธีนี้จะทำเมื่อนำข้าวไปเก็บไว้ในหลองข้าว โดยดูวันว่าวันใดเป็นวันดี ถ้าเป็นวันดีก็นำไข่ต้มที่ใช้ในการแสดข้าวกลับมาด้วย นำไก่มาเชือดเอาเลือดไก่ไปหยดบนข้าวเปลือก แล้วนำไข่มาแกะดูรอยปุมของไข่ ต้องปุมและบริเวณที่ปุมต้องเรียบไม่ขรุขระ ถ้าแกะออกมาแล้วไม่ดีหรือไม่ได้ตามลักษณะที่ต้องการ ก็จะต้องไปต้มไข่ใหม่จนกว่าจะดีตามต้องการ แล้วแบ่งไข่ตามที่ได้เป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคนทำพิธีจะกิน ส่วนที่เหลือนำไป

อธิฐานหรือปล่อยนกโทะบ๊ะให้กลับไป กลับไปพักผ่อนแต่ถ้าถึงเวลาไหนว่านค่อยลงมาดูแลข้าว
ในนาอีกครั้งหนึ่ง (นกโทะบ๊ะ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยดูแลปกป้องผลผลิต)

ภาพ 1 ชาวบ้านกำลังทำพิธีแยกข้าวเม็ด (เซะบือชะ) โดยการเชือดคอไก่เพื่อเลี้ยงผีให้
ลงมากินไก่ กินเหล้า จะได้ไม่ไปกินข้าว ทำให้มีข้าวได้มาก

7. ความสัมพันธ์ทางสังคม

จากแผนผังหมู่บ้านห้วยไม้หก จะเห็นว่าลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม และบริเวณรอบ ๆ หมู่บ้านเป็นพื้นที่นาหรือพื้นที่ทำกิน พื้นที่เพาะปลูกพืชสวนครัวอยู่ในบริเวณที่อยู่อาศัย ซึ่งปลูกไว้สำหรับกินภายในครอบครัว แต่ละครัวเรือนมีสมาชิกประมาณ 5 คน ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ถ้าหากครอบครัวใดมีลูกหลายคน พ่อแม่จะแบ่งพื้นที่ที่ดินมีอยู่ให้กับลูกทุกคนเท่า ๆ กัน และถ้ามีลูกคนสุดท้ายเป็นผู้หญิงจะเป็นผู้ดูแลพ่อแม่เมื่อแก่เฒ่าและจะอาศัยอยู่ที่บ้านพ่อแม่ ส่วนลูกคนอื่น ๆ เมื่อแต่งงานแล้วจะออกเรือนไปสร้างบ้านอยู่เองต่างหาก และสมาชิกทุกคนในครอบครัวจะมาพบกันเมื่อมีเหตุการณ์จำเป็น เช่น การกินผีเป็นต้น แต่ครัวเรือนส่วนใหญ่ทำการเกษตร ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้แรงงานในการผลิต นอกจากแรงงานที่ได้จากสมาชิกภายในครอบครัวแล้ว ยังมีแรงงานที่ได้จากเพื่อนบ้านในลักษณะของการ แลกเปลี่ยนแรงงานซึ่งมักพูดกันว่า “เอาวัน และ ใช้วัน” โดยที่ครอบครัวหนึ่งจะส่งแรงงานไปกี่วัน และช่วยกี่วัน ต้องมีการพูดคุยกันและนัดหมายกำหนดวันไว้ก่อน เพื่อแต่ละครอบครัวจะได้เตรียมตัวไว้ล่วงหน้าแล้วผลัดเปลี่ยนช่วยกันแต่ละพื้นที่ของแต่ละครอบครัว ใช้วันให้ครบตามที่ได้ตกลงกันไว้ นอกจากการแลกเปลี่ยนแรงงานแล้วยังมีการจ้างแรงงานอีกด้วย โดยมีค่าตอบแทนอาจเป็นเงินค่าแรงที่ได้ 60 บาท/วัน หรืออาจได้เป็นข้าวเปลือกประมาณ 1 ไร่/วัน (ไร่ เป็นภาชนะบรรจุ มีความจุประมาณ 1 ปี๊บ) ตามแต่จะตกลงกัน

ภายในบ้านห้วยไม้หก สมาชิกของชุมชนจะให้ความช่วยเหลือกันและกันตามความสามารถของแต่ละคนตามลักษณะงาน ทั้งงานของแต่ละครัวเรือนเช่น ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน และงานที่เป็นของส่วนรวมของหมู่บ้าน เช่น การทำความสะอาดบริเวณหมู่บ้าน ถางหญ้าารกข้างทางหรือช่วยกันปรับถนนเมื่อน้ำเซาะในฤดูฝน เป็นต้น จากกิจกรรมที่เกิดในหมู่บ้านทำให้มีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้น เช่น กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มแม่บ้านและกลุ่มหนุ่มสาว สำหรับช่วยงานหรือกิจกรรมในหมู่บ้าน

ชาวบ้านห้วยไม้หก ยังมีการรวมกลุ่มกันเองเพื่อขอรับการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ซึ่งการรวมกลุ่มนี้เริ่มต้นจากการที่เห็นตัวอย่างจากหมู่บ้านข้างเคียง แล้วจึงได้ไปติดต่อให้เจ้าหน้าที่ของ ธกส. เข้าไปแนะนำรายละเอียดต่าง ๆ จนทำให้ปัจจุบันนี้มีกลุ่มลูกค้า ธกส. ทั้งหมด 5 กลุ่ม รวม 45 ครัวเรือน โดยส่วนใหญ่จะนำเงินที่ได้ไปใช้ในการเลี้ยงสัตว์

นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมีกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งตั้งขึ้นโดยมีส่วนเกี่ยวข้องกับส่วนราชการ เช่น กลุ่มทอผ้า เป็นส่วนหนึ่งของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้สมาชิกมีอาชีพ ช่วยเหลือครอบครัว และไม่ทำลายป่า ลำสัตรว ได้เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 มีสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภออมก๋อยเป็นผู้รับผิดชอบ กลุ่มทอผ้านี้มีสมาชิกทั้งหมด 53 คน มีกรรมการบริหารกลุ่มจำนวน 6 คน และจะประชุมร่วมกัน 3 เดือน/ครั้ง ตามโครงการนี้ได้รับงบประมาณครั้งแรก 29,085 บาท มีกี่เฮว 70 หลัง และกี่กระตุก 2 หลัง สำหรับผ้าที่ทอจะมีการพัฒนาคุณภาพของผ้าด้วยลายต่าง ๆ ซึ่งทางสำนักพระราชวังจะเป็น ผู้กำหนดว่าต้องการลายอย่างไร เมื่อทอเสร็จแล้วจะส่งขายที่สำนักพระราชวังโดยผ่านสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภออมก๋อย โดยเฉลี่ยส่งปีละ 1 - 2 ครั้ง จะมีรายได้ประมาณ 20,000 - 30,000 บาท นอกจากส่งไปขายที่สำนักพระราชวังแล้วยังมีการทอขายกันในหมู่บ้านโดยทั่วไป จะทอเป็นผืน ผืนละประมาณ 200 บาท และมีการแปรรูปเป็นกระเป๋าลูกย่าม จำหน่ายใบละประมาณ 60 - 80 บาท

ชาวบ้านส่วนใหญ่มีพื้นที่สำหรับทำนาซึ่งทำให้มีการรวมกลุ่มกันในการใช้เหมืองฝาย (คลองส่งน้ำเข้านา) เดียวกัน โดยที่ผู้ที่มีพื้นที่ใช้น้ำจากเหมืองฝายเดียวกันรวมกลุ่มกัน ซึ่งในบ้านห้วยไม้หมากมีหลายกลุ่มเช่น กลุ่มที่ใช้เหมืองที่โกะผะโค๊ะ (เหมืองหลวง) กลุ่มที่ใช้เหมือง ที่โกะซอ (ที่กัวซอ) กลุ่มที่ใช้เหมืองที่โกโทะเลเจโกร เป็นต้น แต่ละกลุ่มจะคัดเลือกผู้นำเป็น หัวหน้าเหมือง (แก่ฝาย) ซึ่งเป็นผู้คอยดูแลปริมาณน้ำ ประสานงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเหมืองฝาย เช่น การจัดการนำน้ำเข้านา การประกอบพิธีเลี้ยงผีฝาย การขุดลอกเหมืองฝาย รวมถึงการดูแล ป้องกันการลักขโมยน้ำอีกด้วย

การคัดเลือกผู้ที่เป็นหัวหน้าเหมืองฝายแต่ละเหมืองนั้น จะเลือกกันเองจากสมาชิกของเหมืองฝายนั้น ๆ โดยพิจารณาจากความรับผิดชอบเอาการเอางาน มีความยุติธรรม และให้ความยินยอมที่จะทำหน้าที่ของหัวหน้าเหมืองฝายด้วย

กลุ่มเหมืองฝายจะเริ่มรวมกลุ่มกันในช่วงเดือนแปด (เดือนพฤษภาคม) โดยสมาชิกทุกคนช่วยกันขุดเหมืองฝายเตรียมไว้สำหรับนำน้ำเข้าพื้นที่นา และถ้าสมาชิกคนใดไม่มาช่วยขุดลอกเหมืองฝายจะถูกปรับอาจเป็นเงิน 50 - 60 บาท หรือต้องใช้แรงงานเพิ่มเป็น 2 เท่า เช่น ต้องนำคนมาช่วย 2 คนในครั้งต่อไป

หัวหน้าฝายหรือแก่ฝายจะพาสมาชิกไปช่วยกันตัดแต (ไม้สำหรับกั้นน้ำ) มีความกว้างความยาวเท่ากันทุกอัน เพื่อให้พื้นที่นาได้รับปริมาณน้ำเท่า ๆ กัน แต่สำหรับแตของแก่ฝายอาจจะมีมีความกว้างความยาวมากกว่าแตอันอื่นเล็กน้อย เป็นการตอบแทนให้กับแก่ฝาย

เมื่อได้แต่ตามต้องการแล้วจะไปกันน้ำโดยสมาชิกทุกคนช่วยกัน เพื่อดูแลให้เกิดความยุติธรรม
เมื่อปล่อยน้ำเข้านาเรียบร้อยแล้ว หัวหน้าเหมืองฝายจะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีเลี้ยงผีฝาย
และคอยตรวจตราดูแลปริมาณน้ำที่เข้านาแต่ละผืน

ภาพที่ 2 ชาวบ้านห้วยไม้หกมาเอววัน-ใช้วัน ในการเกี่ยว มัด และตีข้าว

8. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิต

8.1 พัฒนาการประจำตำบล จากการสัมภาษณ์เจ้าพนักงานพัฒนาชุมชนประจำตำบลม่อนจองที่รับผิดชอบในเขตพื้นที่บ้านห้วยไม้หก เล่าว่า ได้เข้าไปสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ซึ่งมีการจัดอบรมให้ความรู้ต่าง ๆ กับชาวบ้าน และช่วยประสานงานจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มทอผ้า จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2534 และมีการให้ความช่วยเหลือด้วยกองทุนแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) ในปี พ.ศ. 2538 โดยมีทุน 280,000 บาท โดยที่จะนำเอาไปใช้ในการเลี้ยงวัวเป็น ส่วนใหญ่ นอกจากนี้แล้วปัจจุบัน (พ.ศ. 2542) กำลังจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้กับหมู่บ้าน

8.2 เกษตรตำบล เกษตรตำบลม่อนจองได้ให้ข้อมูลในการเข้าไปช่วยเหลือสนับสนุนในเขตพื้นที่บ้านห้วยไม้หกว่า เมื่อปี พ.ศ. 2537 มีการสนับสนุนให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยชีวภาพ (อินทรีย์วัตถุ) โดยนำปุ๋ยชีวภาพจำนวน 200 กิโลกรัมมาใช้ในพื้นที่ 25 ไร่ ปี พ.ศ. 2540 สนับสนุนให้มีการสร้างอาชีพในกลุ่มยุวเกษตรกรในโรงเรียนจำนวน 20 ราย ใช้งบประมาณ 30,000 บาท และในปี พ.ศ. 2542 สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ผัก 166 กระป๋อง และส่งเสริมให้ปลูกมะละกอโดยให้เมล็ดพันธุ์ 240 กิโลกรัม ปลูกในเนื้อที่ 120 ไร่ จำนวน 66 ราย

8.3 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ผู้จัดการธนาคารสาขามก้อย เล่าให้ฟังว่า ธกส. เริ่มก่อตั้งปี พ.ศ. 2536 ชาวบ้านห้วยไม้หก เห็นตัวอย่างมาจากหมู่บ้านข้างเคียง จึงมาติดต่อให้เจ้าหน้าที่เข้าไปแนะนำ ชาวบ้านได้รวมกลุ่มและทางธนาคารเข้าไปสนับสนุนสินเชื่อ แนะนำ และกำกับ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ก็เป็นสมาชิกและนำสินเชื่อที่ได้รับไปใช้ในการเลี้ยงสัตว์

9. สภาพทางเศรษฐกิจของหมู่บ้าน

จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือน (จปฐ. 2 ปี 2542) ครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยไม่น้อยกว่าคนละ 20,000 บาทต่อปี มีเพียง 7 ครัวเรือน จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 5.26 โดยที่มีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ ประมาณ 73 ครัวเรือน แต่ก็ยังมีบางครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียว เช่น ปลูกข้าวเพียงอย่างเดียวหรือเลี้ยงสัตว์เพียงอย่างเดียว

บ้านห้วยไม้หก มีพื้นที่ทำนาทั้งหมด 285 ไร่ โดยที่แต่ละครัวเรือนที่ทำนามีพื้นที่ทำนาไม่เกิน 5 ไร่ (รวมที่นาของตนเองและหรือเช่าผู้อื่น ทั้งที่อยู่ในและนอกเขตหมู่บ้าน) มี

จำนวน 60 ครัวเรือน ได้ผลผลิตข้าวเปลือกเฉลี่ยไร่ละ 500 กิโลกรัม ซึ่งผลผลิตที่ได้จะใช้สำหรับบริโภคตลอดปี เมื่อหมดหนานาแล้วจะมี 3 – 4 ครัวเรือนปลูกมะเขือเทศโดยที่มีการติดต่อนายทุนจากอำเภออมก๋อยมาลงทุนเป็นเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงต่าง ๆ ให้ แล้วเมื่อปลูกได้ผลผลิตจะรับซื้อโดยคิดค่าบริการขนส่งผลผลิตที่ได้ ไร่ละ 25-30 บาท เมื่อส่งขายเรียบร้อยแล้วจะมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 2,000 – 3,000 บาท ถ้าหากปลูกได้ผลผลิตตามต้องการ บางครัวเรือนจะปลูกยาสูบ ปลูกอ้อย ปลูกพริก โดยลงทุนกันเอง ผลผลิตที่ได้จะเก็บไว้บริโภคและนำไปขาย มีรายได้เฉลี่ยประมาณ 1,000 – 2,000 บาท ชาวบ้านบางส่วนเข้าป่าเพื่อหาของป่าหรือล่าสัตว์ นำมากินมาใช้ภายในครอบครัว ส่วนครัวเรือนที่เลี้ยงสัตว์มีประมาณ 20 ครัวเรือน ที่เลี้ยงวัวและควายไว้สำหรับขาย รวมทั้งหมดมีจำนวนประมาณ 120 ตัว ซึ่งแต่ละครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 4,000 บาท และมีครัวเรือน 45 ครัวเรือนที่เลี้ยงหมูไว้สำหรับขาย รวมทั้งหมดมีประมาณ 200 ตัว แต่ละครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 3,500 บาท ยังมีบางครัวเรือนมีรายได้มาจากการรับจ้างต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการรับจ้างทำงานด้านเกษตรกรรม เช่น ปลูกข้าว เกี่ยวข้าว ดายหญ้า ขึ้นแปลงผักต่าง ๆ เป็นต้น แต่ก็มีบางครัวเรือนที่ขึ้นรถรับจ้างในลักษณะของการว่าจ้างกันเองภายในหมู่บ้าน เช่น จะเดินทางไปอำเภอก็จะ ติดต่อรถรับจ้างนี้ โดยคิดค่าบริการเที่ยวละประมาณ 50 – 100 บาท ตามระยะทางใกล้-ไกล และมีบางส่วนในหมู่บ้านที่มีรายได้มาจากการทอดผ้าที่นำไปส่งขายที่สำนักพระราชวังตามโครงการของกลุ่มทอดผ้า ซึ่งเมื่อนำส่งขายจะได้ราคาฝืนละประมาณ 200 – 300 บาท นอกจากนี้บางครัวเรือนจะมีรายได้จากการต้มเหล้าขาย ซึ่งภายในหมู่บ้านจะเรียกกันว่า “เหล้าดาวลอย” ผลิตขายกันเองภายในหมู่บ้าน โดยขายขวดละ 20 บาท ถ้าใส่เกลลอนจะขายเกลลอนละ 120 บาท ซึ่ง 1 เกลลอนจะใส่เหล้าได้ 7 ขวด ในหมู่บ้านมีบางครัวเรือนที่เปิดร้านขายของ เปิดร้านขายของชำหรือขายของเบ็ดเตล็ดทั่วไปด้วย

10. การผลิตของชุมชน

การผลิตของบ้านห้วยไม้หก เป็นการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในบริเวณบ้าน เนื่องจากสภาพพื้นที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ในบริเวณเขตป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้ชาวบ้านได้ผลผลิตมาจากการปลูกข้าวไร่ การทำนา การเข้าป่าหาเห็ด การปลูกพืชสวนครัว เช่น ผักกาด ผักชี ต้นหอม ฯลฯ ซึ่งเหล่านี้จะเป็นผลผลิตที่ใช้ในการดำรงอยู่ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังมีการปลูกยาสูบ ข้าวโพด (ข้าวป่า) สำหรับ

บริโภคและแบ่งขาย แต่มีชาวบ้านบางส่วนที่ปลูกมะเขือเทศและเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย หมู เพื่อนำไปขายเป็นรายได้มาใช้ในการครอบครัว

การผลิตของบ้านห้วยไผ่หกลสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 อย่าง ได้แก่ การเข้าป่าหา กิน การเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์

10.1 การเข้าป่าหากิน (เซาะกิน)

เนื่องจากพื้นที่บริเวณใกล้หมู่บ้านจะอยู่ติดกับป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ จึงทำให้ชาวบ้านนิยมเข้าป่าเพื่อไปหาอาหารมากินภายในครอบครัว นางจะยอ ยะบือ เล่าให้ฟังว่า จะเข้าไปในป่าเพื่อหาผักหรือบางทีก็ไปยิงนก ไปจับปลา เพื่อนำมาทำอาหารในแต่ละวัน บางทีก็จะไปหาเห็ดที่อยู่บริเวณริมน้ำห้วยไผ่หกล มาทำกับข้าวกินและคนที่ไปหาของกินแต่ละวันจะเป็นใครก็ได้ที่อยู่ในบ้าน แต่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย ในช่วงที่ไม่ได้ทำนาผู้หญิงจะเลี้ยงลูกและมีเด็ก ๆ ที่อายุประมาณ 6 – 7 ขวบขึ้นไป ที่จะหากินได้เหมือนกันแต่จะไปไม่ไกลนัก

นางวาทอ ดีวา บอกว่าเวลาไปหาของกินในป่าถ้าเป็นหน้าฝนจะมีหน่อไม้ มีเห็ด ส่วนมากเป็นเห็ดถอบมีเยอะมาก บางทีโชคดีจะเจอเห็ดโคนบ้าง พวกผู้ชายบางทีก็นัดกันเข้าไปในป่าไปล่าสัตว์กันจะได้หมูป่า ฟาน ครั้นนั้นโชคดีได้หมูปามา 1 ตัว เมื่อได้มาแล้วก็จะตัดแบ่งกันไปเท่า ๆ กัน ไปทำกับข้าวกิน แต่หลังจากที่พื้นที่บริเวณดังกล่าวถูกประกาศให้เป็นพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ทำให้ชาวบ้านเข้าป่าไปเซาะกินได้ยากลำบากมากขึ้น เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการได้เข้าไปตรวจตราดูแลอย่างเคร่งครัด แต่อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ยังคงเข้าไปในป่าเซาะกินกันตามปกติ แต่ต้องระมัดระวังมากกว่าปกติ ต่อเมื่อเข้าไปเพราะเกรงว่าจะไปพบเจ้าหน้าที่แล้วถูกจับกุมถูกปรับ นางคี่เก้ คาแคะแฮ เล่าว่า สมัยก่อนถ้าใครเข้าไปหาาก็จะได้ของกินกลับบ้านมากมาย มีทั้งที่เป็นพืช ผักต่าง ๆ และเนื้อสัตว์ป่า เช่น นก หมูป่า แตน ฟาน บางทีได้มี เขา มาแบ่งปันกัน แต่เดี๋ยวนี้สัตว์ต่าง ๆ หายากน้อยแต่บางที่ยังได้มากินกันอยู่ ปัจจุบันนี้เวลาเข้าป่าก็ต้องระวังเจ้าหน้าที่อนุรักษ์ ถ้าเจอก็จะวิ่งหนีกัน การเข้าป่าหาได้อะไรมาก็ตามส่วนใหญ่จะใช้เพื่อการบริโภคภายในครอบครัว อาจมีบางครั้งที่ได้มาก ๆ ก็จะเอาไปแบ่งขายหรือเอาไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งอื่น ๆ

10.2 การเกษตรกรรม

10.2.1 การทำนา ในบ้านห้วยไผ่หกลมีการปลูกข้าวกันเป็นส่วนใหญ่ จากการสัมภาษณ์นางบุญทิศา ได้กล่าวว่า ปีนี้ทำนาได้ข้าว 200 กว่าถัง โดยมีที่ดินประมาณ 3 ไร่ ผลผลิตที่ได้จะพอกินตลอดปี ไม่ได้นำไปขายเก็บไว้กินอย่างเดียว ใน

สมัยก่อนปลูกข้าวในนาไม่พอกิน จะมีการทำข้าวไร่ด้วย บางครั้งทั้งข้าวนาและข้าวไร่ไม่พอกินก็ไปขุดมัน นำมันมากินกับข้าวหรือเอามันผสมกับข้าวกิน ซึ่งเรียกกันว่า คลี การทำนาสมัยก่อนจะใช้ควายไถนา ถ้าไม่มีควายก็ใช้วัวไถ การไถนาเจ้าของที่จะเป็นคนไถเองต้องมีกระท่อมในทีนาเพราะต้องไปนอนเฝ้า นาที่หนึ่งใช้เวลาเป็นเดือนในการไถ ถ้าไถเสร็จใน 1 เดือนถือว่าเร็วมาก แต่ปกติใช้เวลา 3 – 4 เดือนจึงจะเสร็จ ถ้าไม่มีน้ำก็ไม่ได้ข้าวกิน น้ำที่ใช้ทำนามาจากน้ำห้วยไม้หก เมื่อก่อนนี้น้ำมีแต่จะชาตรงที่ใช้ควายไถ ใช้เวลานานหลายเดือนทำให้ไปถึงหน้าร้อน น้ำก็แห้ง ปลูกข้าวไม่ได้ ในปัจจุบันนี้ถ้ามีน้ำก็ปลูกข้าวได้เพราะว่ามีรถไถนาที่หนึ่งใช้เวลาไถประมาณ 1 – 2 วัน หรือไม่กี่ประมาณ 3 วัน ก็ไถเสร็จแล้ว ที่บ้านของนางบุญนี้ เริ่มใช้รถไถมาประมาณ 13 ปีแล้ว ไปซื้อรถไถมาจากเชียงใหม่ เมื่อก่อนเลี้ยงควาย เลี้ยงควายไม่ไหวเลยขายควายไปซื้อรถไถ รถไถนี้เริ่มแรกไปเห็นที่อื่นใช้ คนแรกที่ซื้อคือแม่ของบุญหลู ไปที่อื่นไปเห็นเลยมาบอกต่อ ๆ กัน และการเลี้ยงควายเวลาเอาไปเลี้ยงบนดอยก็กลัวว่าเสีย หมี จะกิน ต่อมาก็มีเจ้าหน้าที่อนุรักษ์ พอเอาควายขึ้นไปเลี้ยงบนดอยเจ้าหน้าที่อนุรักษ์ก็ไล่ลงมา ก็เลยขายแล้วไปซื้อรถไถ เมื่อก่อนนี้มีการปลูกข้าวไร่เกือบทุกบ้าน เพราะทำข้าวนาแล้วไม่พอกิน บางคนไม่ทำข้าวไร่แต่ก็จะขึ้นไปบนดอย ปลูกพริก แตงกวา มะเขือไว้กิน สมัยนั้นเวลาขึ้นไปไม่เจอเจ้าหน้าที่อนุรักษ์ แต่มาเจอในสมัยที่พระราชินีเสด็จและไม่ให้ตัดไม้ทำลายป่าก็เลยทำให้มีการทำข้าวไร่กันน้อยลง สำหรับการทำนาสมัยก่อนกับสมัยนี้เหมือนกัน จะต่างกันตรงที่สมัยก่อนจะชาใช้เวลามาก สมัยนี้เร็วกว่า สมัยก่อนบางคนอยู่คนเดียว บางคนต้องเลี้ยงลูก ไม่มีคนเลี้ยงลูกให้ ก็เลยไม่ได้ไปเอาวันต้องทำคนเดียว ทำให้ชา สำหรับการปลูกข้าว เกี่ยวข้าว ตีข้าว มีการเอาวันใช้วันเหมือนกันกับสมัยก่อน แต่เมื่อก่อนไม่มีการสีข้าว มีการตำข้าว เครื่องมือที่ใช้ตำข้าวเรียกว่า เซอะ (ครกกระเดื่อง) ตอนกลางวันจะไปปลูกข้าว กลับบ้านหุงข้าวทำกับข้าว ให้อาหารหมู ไก่ แล้วไปตักน้ำที่ห้วยไม้หก กลับมาก็ต้องตำข้าวกว่าจะเสร็จก็ประมาณ 2 – 3 ทุ่ม ที่ตำข้าวมีลักษณะคล้ายครก ในช่วงสงครามอินโดจีนนำมาใช้ตำข้าว ทำขนม โรงสีข้าวมีมาได้ประมาณ 16 – 17 ปี มีก่อนรถไถ คนที่เอามาใช้ก็คือแม่ของบุญหลูเหมือนกัน แม่ของบุญหลูจะมีฐานะดีกว่าคนอื่นในหมู่บ้าน ไม่มีลูก เวลาสีข้าวเปลือกเป็นข้าวสารจะคิดราคา 3 ปีบ 8 บาท จากนั้นก็ขึ้นมาเป็นราคาปีบละ 10 บาท จนถึงปัจจุบัน ถ้าคนที่ไปสีข้าวไม่มีเงินจ่ายก็จะจ่ายเป็นข้าวแทน หนึ่งลิตรเท่ากับ 3 บาท การทำนาสมัยก่อนกับสมัยนี้จะเหมือนกัน มีการเลี้ยงฝายจะบอกกันล่วงหน้าว่าจะเลี้ยงกันวันไหน เมื่อเลี้ยงฝายแล้ว จะไปกินเหล้าบ้านหัวหน้าฝาย วันที่เลี้ยงฝายจะไม่มีการไถนา ไม่ปลูกข้าว แล้วอีกวันหนึ่งจะมีการเลี้ยงหัวเหมืองของใครของมัน จากนั้นก็

ปลูกข้าว ถ้าข้าวขึ้นได้ประมาณ 1 ฟุต จะต้องไปทำพิธีแสดข้าวเขียว โดยมีไก่ 3 ตัว เหล้า 1 ขวด (แสดข้าวเขียว-เซะจิ) แต่ปัจจุบันนี้จะเลี้ยงด้วยไก่ก็ได้หรือเลี้ยงด้วยขนมก็ได้ บางคนเลี้ยงด้วยขนมเหมือนของนางนัทเอง สมัยก่อนก็เลี้ยงด้วยไก่แต่ปัจจุบันนี้เลี้ยงด้วยขนม แล้วช่วงที่เมิดข้าวออกก็เลี้ยงอีกครั้ง คราวนี้ใช้ไก่ 3 ตัว โดยที่ 2 ตัวแรกจะใช้เลี้ยงเจ้าที่ และอีกตัวหนึ่งที่เหลือใช้เลี้ยงเพื่อที่จะให้ได้ข้าวมาก ๆ และมีเหล้า 1 ขวด นางนัทเวลาแสดข้าวก็ใช้ขนมแทนไก่ แต่วิธีการเหมือนเดิม ที่ไม่ใช่ไก่เพราะว่าใช้เวลาทำให้ช้า คนที่ไปเอาวัน-ใช้วันต้องไปนอนรอตีข้าว ถ้าใช้ไก่จะต้องฆ่าไก่และรอทำไก่ให้เสร็จ แต่ถ้าใช้ขนมจะเร็ว ทำพิธีไปพร้อมกันได้ คนที่มัดข้าวก็มัดคนที่แบกก็แบกจะเร็วขึ้น สมัยก่อนจะตีข้าวได้ต้องรอจนกว่าจะเสร็จพิธี ถ้าไม่เสร็จพิธีแสดข้าวทำอะไรก็ได้ คนที่เป็นผู้ทำพิธีจะต้องกินข้าวหรือของที่ใช้ไหว้ก่อน คนอื่นจะกินก่อนไม่ได้ ผู้ทำพิธีจะอาบน้ำก็ได้ ต้องทำพิธีต่าง ๆ ให้เสร็จก่อน เพราะเชื่อว่าถ้าหากอาบน้ำแล้ว ขวัญข้าวจะจมน้ำไป รวมไปถึงการนำข้าวขึ้นฉางด้วยจนกว่าเรียบร้อยหมดจึงจะอาบน้ำได้ การทำพิธีแสดข้าว เลี้ยงผี ต่าง ๆ นี้ถ้าไม่ได้ทำก็จะไม่มีใครกล้ากิน หรือแม้แต่ข้าวไรถึงจะไม่ได้ข้าวมากินก็ตาม ถ้าได้ผัก พริก แดงต่าง ๆ ที่ปลูกกับข้าวไรมากินก็ต้องทำพิธีเลี้ยง เพราะถ้าไม่ทำแล้วนำผลผลิตมากินจะทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ไม่สบายอาจถึงตายได้

นางวาทอ ตีว่า เล่าให้ฟังว่า ปีนี้ทำนาได้ข้าว 200 กว่าถัง ที่ดินที่ใช้ทำนาเป็นของพ่อมีประมาณ 4 ไร่ ปีนี้ฝนดีมีน้ำมากได้ข้าวพอกินตลอดปี สมัยก่อนจะทำนากันและทำข้าวไรด้วย ในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน จะเริ่มเข้าไปฟันป่าเตรียมพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ต่อครอบครัว จะเลือกดูพื้นที่ที่ยังไม่มีใครมาทำลายก่อน สมัยก่อนไม่มีเจ้าหน้าที่เข้าไปยุ่งบริเวณนั้น โดยเริ่มเผาจากตีนดอยขึ้นไปก่อน เพราะไฟจะแรงถ้าเผาใบไม้ไหม้ข้าวจะไม่ดี หญ้าจะเยอะ การเผาจะเผา 2 รอบ รอบแรกจะเผาใบไม้เล็ก ๆ ให้ไหม้ก่อน แล้วจะไปเก็บเศษไม้ใหญ่เอามากองรวมกันแล้วเผาก็หนึ่ง เมื่อเผาเรียบร้อยแล้วก็จะเอาไม้ยาว ๆ คล้ายเสียมขุดลึกประมาณ 4 เซนติเมตร เสียบไม้เป็นหลุมๆ แล้วอีกคนหนึ่งเอาเมิดข้าวหยอดลงในหลุมประมาณ 3 - 4 เม็ด เมื่อหยอดเสร็จแล้วจะทิ้งไว้รอฝนตก ถ้าฝนตกลงมารอประมาณ 2 - 3 เดือนข้าวจะเริ่มงอกขึ้นมา ถ้าหลุมไหนไม่ขึ้นก็นำข้าวที่ขึ้นแล้วไปซ่อม ต้องไปดายหญ้า 2 ครั้ง ล้อมรั้วเพื่อกันสัตว์อื่น ๆ มากิน ประมาณเดือนสิงหาคมก็เริ่มเกี่ยวได้แล้ว แต่ก่อนจะปลูกข้าวได้มาก ปลูก 1 ไร่จะได้ข้าวประมาณ 100 ถัง (ถ้าฝนดี ดินดี) เวลาเลือกพื้นที่เขาจะใช้การตากไม้ไว้แล้วเอาไม้เสียบ แสดงว่ามีคนมาจองพื้นที่บริเวณนี้แล้ว ก็จะกลับมาถามคนในหมู่บ้านว่าเป็นของใคร การทำข้าวไรก็มีการเอาวัน-ใช้วันเหมือนกัน เจ้าของจะ

ต้องขึ้นไปเตรียมพื้นที่ก่อน ตอนปลูกกับเกี่ยวจะมีการเอาวัน-ใช้วันกัน เวลาเกี่ยวข้าวใช้ใบข้าวมัดไว้แล้วเอามัดข้าวกองไว้ ใช้เท้าเหยียบเอาเมล็ดข้าวก็จะหลุดออกมา ไม่มีการตีข้าวเหมือนทำนา แต่มีการแหย่ข้าวเหมือนการทำนาจะใช้ไถและเหล่าเหมือนกัน การแหย่ข้าวเขียวของข้าวไร่เรียกว่า รือมะ การเลี้ยงไฟ เลี้ยงเพื่อให้ดูแลข้าวเขียว ตอนเผาป่าไม่มีพิธีกรรมอะไร มีอยู่ปีหนึ่งทำข้าวไร่ไปข้าวใหม่เพราะว่าฝนตกมาเป็นฝนเทียม เขาบอกกันว่าฝนเทียมมีโปรตีนสูงทำให้ไม่ได้ข้าวกิน ได้แก่ 10 – 20 ถังไม่มาก ปัจจุบันนี้ข้าวไร่ในบริเวณบ้านไม่มีทำกันแล้วแต่จะทำกันที่บริเวณเหล่าโฮงฟ้า บริเวณตรงกันข้ามแม่เทยบริเวณนี้ไม่มีน้ำเมื่อก่อนชาวบ้านห้วยไม้หกกก็ไปทำนาแต่ตอนนี้ไม่มีน้ำก็ยังมีความปลูกข้าวไร่อยู่บ้าง

นายสุแน สุจอ พุดเกี่ยวกับการทำนาว่าสมัยก่อนใช้ควายไถนาปัจจุบันนี้ใช้รถไถ ถ้าใช้ควายไถนาจะใช้เวลาเดือนกว่าจึงจะได้ปลูก ถ้าใช้รถไถไม่กี่วันก็ได้ปลูกแล้ว ทำนาสมัยก่อนข้าวไม่พอกินต้องปลูกข้าวไร่ด้วย

นางคึกเก้ ดาเคะแฮ เล่าให้ฟังว่า ปีนี้ทำนาได้ข้าว 60 – 70 ถัง ตนเองมีที่นา 2 ที่ คือบริเวณใกล้ๆ หมู่บ้านนี้แห่งหนึ่งและที่เหล่าโฮงฟ้าอีกหนึ่งแห่ง แต่ที่เหล่าโฮงฟ้าไม่ได้ทำนาเพราะไม่มีน้ำ สมัยก่อนชาวบ้านจะทำนาเพื่อกินอย่างเดียว บางคนก็ไม่พอกินการทำนาจะต้องช่วยกันและใช้ควายไถนาทำให้ใช้เวลานานเป็นเดือนหรือเดือนกว่า คนที่ทำนาไม่พอกินก็จะทำข้าวไร่ด้วย ทำข้าวไร่จะใช้พื้นที่ไกลมากต้องเดินไป ที่บ้านก็ทำเหมือนกันแต่ตอนนี้เลิกทำหลายปีแล้ว เลิกทำสมัยเจ้าหน้าที่อนุรักษ์เข้ามา การปลูกข้าวไร่จะไปฟันไม้ทิ้งให้แห้งแล้วเผาไฟ เสร็จแล้วเอาเสียมขุด หยอดเมล็ดข้าว เมื่อข้าวออกแล้วก็จะขายหญ้าพอข้าวโตได้เกี่ยวก็เกี่ยว พื้นที่ที่ใช้ทำข้าวไร่จะทำกันน้อยได้ข้าว 20-30 ปี๊บ เขาจะเริ่มถางป่าและเผาประมาณเดือนพฤษภาคม เสร็จแล้วจะหยอดข้าว รอฝนตก ถ้าฝนตกก็จะได้ข้าว ถ้าฝนไม่ตกก็ไม่ได้ข้าว ถ้าปลูกข้าวใหม่ต้องหาพื้นที่ใหม่ ตั้งแต่ตัดไม้ใหม่ การเลือกพื้นที่ใหม่ดูจากดินที่ไม่เป็นก้อนหิน และดินที่เป็นสีดินแดงแต่สมัยนี้ปลูกข้าวไร่น้อยลง

นางจะยอ ยะปือ พุดถึงการทำข้าวไร่ว่า เริ่มจากการถางป่าแล้วรอจนแห้งทิ้งไว้เป็นเดือนจึงเผา การเลือกพื้นที่นั้นใครจะเอาที่ไหนก็ไปถางเอาคนเดียว พอเผาเสร็จแล้วจะจุดเป็นหลุมใช้ไม้ยาวมีลักษณะคล้ายเสียม หยอดเมล็ดข้าวลงไปแล้วก็รอฝนตก จะล่อมไร่ไม่ให้ควาย รื้อ เข้าไปกินข้าวและมีการเอาวัน-ใช้วันกันอยู่ เมื่อข้าวโตขึ้นจะต้องไปนอนเฝ้าคอยดูแลถางหญ้า ถ้าฝนตกลงมาทิ้งไว้ประมาณไม่ถึงเดือนข้าวโตออกทรง ต้องทำพิธีแหย่ข้าวเรียกว่า รือมะ จากนั้นอีกประมาณ 3 เดือนจะได้เกี่ยวข้าว เวลาเกี่ยวข้าวใช้ใบข้าวมัดเป็นมัดแล้วใช้เท้าย่ำ ข้าวจะหลุดออกมาเอากองไว้แล้วแยกกลับบ้าน

ภาพ 3 พื้นที่ที่ใช้ในการปลูกข้าวของบ้านห้วยไม้หก

10.2.2 การปลูกยาสูบ

นายสุเปรย สุธอ มีสวนยาสูบได้เล่าให้ฟังว่า นายสุเปรยปลูกยาสูบขาย ภายในหมู่บ้าน ตนเองก็ใช้ยาสูบด้วย สมัยก่อนกับสมัยนี้ก็ปลูกยาสูบเหมือนกัน พื้นที่ที่ใช้ปลูกอยู่นี้เป็นที่ของเพื่อน พอปลูกยาสูบได้จะเอายาสูบให้เจ้าของที่ เวลาปลูกจะมีคนมาช่วยปลูก 3 - 4 คน ไม่ได้จ้างจะช่วยกัน คนที่มาช่วยก็ปลูกเหมือนกัน เราไปช่วยเขาเขาก็มาช่วยเรา หรือบางทีถ้าได้ยาสูบแล้วจะให้ยาสูบไปกิน วิธีการปลูกนั้นจะเอาเมล็ดไปหว่านให้ต้นออกมาก่อนแล้วเอาไปปลูก โดยต้องเตรียมพื้นที่ขึ้นแปลง เอาขี้ไก่ ขี้หมูมาใส่ ไม่ใช่ปุ๋ยอื่น เมื่อปลูกแล้วโตขึ้นจะนำยาสูบใส่ผ้าเดินที่ทิ้งไว้ 2 - 4 วัน อบไว้ให้เหลืองแล้วนำมาขยเล็ก ๆ นำไปตากแห้ง ทำเป็น ก้อน ๆ จะขายก้อนละ 10 บาท ขายภายในหมู่บ้านวันหนึ่ง ๆ ขายได้ 10 - 20 บาทเท่านั้น

นางคึกเก้ ดาแคะแฮ เล่าให้ฟังถึงการปลูกยาสูบว่า ยาสูบนี้เขาปลูกกันมาตั้งนานแล้ว ปลูกกันทุกปีจะปลูกบริเวณริมแม่น้ำแม่ตื่น จะให้น้ำจากน้ำห้วยไม้หกไม่พอ

ยาสูบนี้ปลูกได้ขายบ้างกินบ้าง ในหมู่บ้านก็ปลูกกันหลายบ้าน พื้นที่ปลูกใกล้ริมแม่น้ำเต็นจะมีหลาย เจ้าของ ปลูกในบริเวณเดียวกัน การลงทุนของใครของมันลงมือทำกันเอง นางก็ก็จะซื้อปุ๋ย น้ำตาลมาใส่ราคาก็โลกรัมละ 8 บาท ในพื้นที่ที่ปลูกจะใช้ประมาณ 10 กิโลกรัมต่อพื้นที่ที่ปลูก เริ่มปลูกจากการเอาเมล็ดหวาน พอต้นโตได้ประมาณ 1 – 2 นิ้วก็เอาไปปลูกเมื่อต้นติดแล้วตัดใบออกหมดมีก้านออกมา แล้วมีดอกออกก็จะปล่อยให้ดอกเป็นเมล็ดแล้วเก็บไปปลูกปีต่อไป การเก็บต้องเก็บใบก่อน แล้วจึงปล่อยให้ดอกออก ถ้าปลูกขายอย่างเดียวอาจได้เงินถึง 1,000 บาท เหมือนพ่อของ จันดา ปีนี้ (พ.ศ. 2542) ขายได้ 4,000 – 5,000 บาท โดยขายก้อนละ 10 บาท นอกจากนี้ในสวนยาสูบนิยมปลูกผักกาด ต้นหอม ผักชีแทรกด้วย สำหรับเก็บไปทำอาหาร

นางบุญ ติคำ ได้เล่าถึงการปลูกยาสูบให้ฟังว่า เวลาปลูกไม่ใช่ปุ๋ยจะใส่ซีโก้ มีการลงทุนบ้างเช่น ถ้าหวานแล้วต้นไม่ดีก็ต้องหาซื้อมา 10 ต้น 1 บาท เวลาขุดต้นจะต้องให้ดินติดอยู่ด้วย ถ้าไม่ติดมันจะเหี่ยว ส่วนมากไม่ได้ซื้อ เก็บเมล็ดที่เก็บไว้ปลูกปีต่อไปหวานแล้วแยกไปปลูกพื้นที่ปลูกมีไม่มาก มีญาติไปช่วยทำหรือจ้างวันละ 60 – 70 บาทต่อคนจะให้เวลาประมาณ 1 วัน จ้างตายหญ้า เตรียมพื้นที่หรือบางคนเอาเป็นยาสูบแทนค่าจ้างพอเก็บเกี่ยวแล้วจะขายก็มีเพื่อนบ้านมาช่วย การเก็บยาสูบมาแล้วต้องมาบ่มให้เหลืองก่อนจึงจะขายได้ ถ้าขายแล้วตากแห้งเป็นแผ่น ๆ พอแห้งก็ม้วนเป็นก้อน 4 ก้อนขายในราคา 30 บาท แต่ตอนนี้เป็น 40 บาทแล้ว สมัยก่อน 4 ก้อนราคา 10 – 15 บาท คนที่มาช่วยแล้วไม่เอาเงินเปลี่ยนเป็นยาสูบแทนก็มี ถ้ามาช่วยหนึ่งวันก็ได้ประมาณ 8 ก้อน ช่วงที่ขายมีเพื่อนมาช่วยก็ให้เป็นยาสูบก้อนหรือสองก้อน ตามปกติของคนในหมู่บ้านนี้ส่วนใหญ่สูบบุหรี่กันมาก

ภาพ 4 พื้นที่ที่ใช้ปลูกยาสูบ มีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินในครัวเรือน

ภาพ 5 การนำยาสูบตากแห้งโดยปมให้เหลือองแล้วชอย

10.2.3 การเลี้ยงสัตว์

ในบ้านห้วยไม้หก เลี้ยงสัตว์หลายชนิดเช่น วัว ควาย ไก่บ้าน หมู จากการสัมภาษณ์ พ่อหลวงบุญหลู่ เรือนสม ได้เล่าว่า สมัยก่อนมีการเลี้ยงวัวควายกันมานานแล้ว เลี้ยงสำหรับใช้งาน เมื่อก่อนเวลาทำนาต้องใช้ควายไถนา แต่ต่อมาใช้รถไถไถนาาก็เริ่มขายควายกัน ไปซื้อรถไถนาแทนควาย ส่วนวัวนั้นก็ใช้ในพิธีกรรมกันบ้างหรือมีพ่อค้าเข้ามาถามซื้อถึงบ้านก็จะขายกันไป แต่ตอนนี้ก็มีหลายคนในหมู่บ้านยังเลี้ยงวัวไว้สำหรับขาย นางวาทพุดา ก็ได้เล่าให้ฟังว่า ในบ้านห้วยไม้หกเขาเลี้ยงวัวไว้ขาย เลี้ยงตามธรรมชาติให้มันหากินเอง แต่มีช่วงหนึ่งมันโตแล้ว ให้กินตอข้าวในทุ่งนาแล้วตอนมาไว้ที่บ้าน จะเลี้ยงไว้ประมาณ 3 ปี ก็โตพอที่จะขายได้ ประมาณตัวละ 2,000 – 3,000 บาท เลี้ยงวัวฝูงหนึ่งประมาณ 20 – 30 ตัว เลี้ยงปล่อยไว้เฉย ๆ เจ้าของจะด้อนขึ้นไปบนดอยให้ไปหากินเอง เพราะถ้าอยู่บ้านก็ไม่มีอาหารกิน เวลาขายจะขายทีละตัวสองตัว โดยมีคนมารับซื้อ ถ้าจำเป็นต้องใช้เงินจะไปบอกพ่อค้าที่หมู่บ้านสันตันปิน (หมู่บ้านที่อยู่ใกล้ ๆ) จะรับซื้อแล้วเอาไปขายในเมืองเชียงใหม่ ในบ้านห้วยไม้หกที่เลี้ยงวัวมากที่สุดคือ หลงพาเต๊ะ หลงพาเต๊ะ มีอาชีพเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย เล่าให้ฟังว่าเลี้ยงควายไว้ 10 ตัว วัว 20 ตัว เลี้ยงไว้ขาย ขายแล้วเอาเงินไว้ซื้อข้าวกิน ไม่ได้ทำนา ไม่มีที่นา เวลาเลี้ยงก็ปล่อยมันไปตามน้ำห้วย แล้วตามไปดู ต้องไปดูทุกวัน เพราะบางทีวัวจะเป็นโรค ตกเขา เลี้ยงวัวให้กินหญ้าอย่างเดียวไม่ต้องทำอะไรเลย เริ่มเลี้ยงครั้งแรกซื้อมา 2 ตัว ตัวละ 250 บาท แล้วโตขึ้นมีลูกออกมาเรื่อย ๆ ถ้าโตพอขายได้ พ่อค้ามาถามซื้อจะมาต่อราคาคนเดียว ราคาของควายจะแพงกว่าวัว เข้าใจว่าพ่อค้าที่มาซื้อซื้อไปเพื่อฆ่าแล้วเอาไปกิน นายเสาร์แก้ว วิชัย ก็พูดถึงการเลี้ยงวัวให้ฟังว่า เขานิยมเลี้ยงกันหน้าแล้งเลี้ยงในทุ่งนา ถ้าเป็นวัวตัวผู้ก็กลัวจะไปติดวัวของคนอื่นต้องจับมัดไว้ เวลาขายจะมีคนมาถามซื้อในบ้าน นอกจากวัวชาวบ้านโดยทั่วไปแล้ว ยังมีวัว พระราชทานจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ตามโครงการพระราชดำริบ้านเล็กในป่าใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. 2534 มีจำนวนทั้งหมด 36 ตัว แต่ก่อนที่จะมีวัวพระราชทานนี้ บางคนก็มีมาก่อนแล้ว บางคนก็ไม่มี คนที่ไม่มีจะเลี้ยงผ่า หมายความว่าเจ้าของวัวจะให้คนเลี้ยงวัวให้ ถ้าวัวออกลูกมาได้ก็ตัวก็จะแบ่งกันคนละครึ่งระหว่างเจ้าของกับคนเลี้ยง ส่วนแม่วัวก็ถือเป็นต้นทุนก็เป็นวัวของเจ้าของวัวเหมือนเดิม คนเลี้ยงวัวก็จะได้วัวไปในส่วนของวัวพระราชทาน 36 ตัว ก็จะแบ่งเป็นคุ่ม (ปึกบ้าน) บางคุ่มก็ได้ 3 – 4 ตัว ซึ่งมีทั้งวัวหนุ่มและแก่ปนกัน แต่ละคุ่มจะจับฉลากเพราะวัวที่แบ่งนั้นไม่เท่ากัน แล้วจับฉลากกันภายในคุ่มอีกทีว่าใครได้วัวไปเลี้ยง ถ้าได้วัวไปเลี้ยงแล้ว วัวมีลูกก็จะให้สมาชิกในคุ่มที่ยังไม่มีวัวไปเลี้ยงต่อจนกว่าสมาชิกในคุ่มนั้น ๆ ได้วัวไป

เลี้ยงทุกคน ปัจจุบันนี้รวมแล้วมีวัวประมาณ 80 ตัวแล้ว ถ้าใครจะขายวัวก็ต้องตกลงกันก่อนว่าจะให้ขายได้ไหม ราคาเท่าไร ถ้าขายได้แล้วก็ต้องหาซื้อมาแทนตัวที่ขายไป

นอกจากการเลี้ยงวัวแล้ว ในหมู่บ้านมีการเลี้ยงหมู มีทั้งเลี้ยงไว้ขายและใช้ในพิธีกรรม เช่น การแต่งงาน จากการสัมภาษณ์นางบุญ ดีคำ ได้เล่าให้ฟังว่า ในบ้านนี้เลี้ยงหมูไว้ขายกัน ขายให้พ่อค้าที่เข้ามาซื้อเป็นระยะ ๆ บางครั้งก็มีคนหมูเขลงมาซื้อ สมัยก่อนจะเลี้ยงหมูโดยการปล่อยตามบ้านไม่มัด ไม่มีคอก เวลาให้อาหารจะเคาะที่ใส่อาหารหมูแล้วหมูวิ่งมาหาเอง แต่ปัจจุบันนี้ การเลี้ยงหมูเปลี่ยนจากที่ปล่อยตามบ้านมาเป็นมัดหรือใส่คอกหมูไว้ ทำได้ประมาณ 23 – 24 ปีมาแล้ว ที่จับหมูมัดหรือใส่คอกไว้เพราะเวลาปล่อยมันตามธรรมชาติหมูจะไปกินข้าวของเพื่อนบ้านและขี้ตามถนน ทำให้สกปรกก็เลยมัดหรือใส่คอกไว้เพื่อไม่เป็นปัญหา และสมัยก่อนนี้ผู้หญิงที่มีอายุประมาณ 13 ปีขึ้นไปต้องเลี้ยงหมูไว้คนละ 2 ตัวสำหรับไว้ในงาน แต่งงาน ซึ่งตามประเพณีผู้หญิงจะเป็นผู้ไปซื้อพ่อค้า จึงต้องเตรียมเลี้ยงหมูไว้ในงาน นางคึกเก้ ดาแคะแอ ก็ได้พูดถึงการเลี้ยงหมู เวลาเลี้ยงหมูส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเลี้ยงแม่หมูไว้ตัวเดียวและถ้าหมูมีลูก ก็จะเอาลูกไปขาย หมูออกลูกครั้งละประมาณ 10 – 14 ตัว ถ้าน้อยที่สุดก็ 3 ตัว ปีแล้วขายหมูได้เงิน 3,000 บาท ส่วนนายเสาร์แก้ว วิชัยก็ได้เล่าให้ฟังว่า เขาจะเลี้ยงหมูทำคอกอยู่ใต้ถุนบ้านหรือถ้าปล่อยก็จะปล่อยในบริเวณบ้าน แต่เดี๋ยวนี้ไม่นิยมปล่อยกันแล้ว จะเลี้ยงไว้ในคอกหรือมัดไว้ เพราะว่าช่วงที่ชาวบ้านปลูกข้าวกันหมูจะไปกิน และมีคนมาแนะนำว่าไม่ควรปล่อย เพราะหมูจะขี้ตามถนน สมัยก่อนนี้จะเลี้ยงหมูไว้กินไว้ใช้เลี้ยงผี ไม่มีคนมาซื้อและเลี้ยงกันไม่มาก แต่สมัยที่พระราชินีเสด็จ ก็มีการแนะนำให้เลี้ยงหมู เอาหมูมาให้เลี้ยงแล้วก็เริ่มซื้อขายกัน ตัวหนึ่งประมาณ 400 – 500 บาท

สำหรับการเลี้ยงไก่ ส่วนใหญ่จะเลี้ยงไก่ไว้สำหรับใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การเลี้ยงผีต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นไก่บ้านหรือไก่ดำ จะเลี้ยงปล่อยไว้ตามธรรมชาติ นางวาพอ ดีวาก็พูดถึงการเลี้ยงไก่ว่า เลี้ยงไว้กินหรือใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ จะเป็นไก่บ้าน ไก่เมือง ถ้าขายก็ขายในหมู่บ้านโดยชั่งกิโลขายกันเอง ราคา กิโลกรัมประมาณ 60 บาท ถ้าเป็นญาติกันราคาก็จะถูกหน่อย

ส่วนที่ 2 การเปลี่ยนแปลงการผลิตทางการเกษตรจากการผลิตเพื่อยังชีพสู่

การผลิตเพื่อขาย

การเปลี่ยนแปลงการผลิตเพื่อการขายของชุมชนบ้านห้วยไม้หก เริ่มเมื่อ พ.ศ. 25401 ได้แก่ การปลูกมะเขือเทศ ในหมู่บ้านนี้มีผู้ที่ปลูกมะเขือเทศอยู่เพียง 3 คน คนแรกที่ปลูกคือนายบุญพอ จอโพ กล่าวได้ว่าเป็นผู้มีฐานะดีในหมู่บ้าน มีรถยนต์และที่บ้านเปิดเป็น

ร้านค้า คนที่สองคือ นายติมา กอวงค์ ได้รับเลือกตั้งเป็น อบต. ของหมู่บ้านห้วยไม้หก และที่บ้านเปิดเป็นร้านค้าเช่นเดียวกับนายภูพอ จอโพ คนสุดท้ายที่ปลูกมะเขือเทศในหมู่บ้านคือ นายเตริะพอ ก่าแฮ เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านทั่วไป มีบทบาทในกลุ่มพ่อบ้าน ฐานะทางบ้านปานกลาง ทั้งสามคนมีความรู้ในระดับประถมศึกษา

จากการสัมภาษณ์ นายภูพอ จอโพ กล่าวว่า ได้ไปเห็นตัวอย่างที่มูเซอ ไปเที่ยวหาเพื่อนและลงมาเห็นที่ห้วยปูลิง จึงเกิดความสนใจอยากทำ เห็นคนห้วยปูลิงทำแล้วได้เยอะก็เลยอยากลองทำดู จึงได้ไปทำความรู้จักกับคนที่ห้วยปูลิงชื่อ นายยอพอ เขาปลูกมะเขือเทศ นายยอพอแนะนำว่าถ้าจะลงมะเขือเทศต้องมีพ่อเลี้ยง ถ้าไม่มีพ่อเลี้ยงก็ลงไม่ได้เพราะไม่มีทุน การปลูกมะเขือเทศต้องใช้ทุนมากคือพวกปุ๋ย ยา จึงได้สอบถามถึงวิธีการที่จะเอามะเขือเทศมาปลูก นายยอพอแนะนำให้ไปติดต่อที่เจ้าวรรณ (ชาวบ้านนิยมเรียกเจ้าวรรณว่าพ่อเลี้ยง) ที่มก้อย เจ้าวรรณยินดีที่จะสนับสนุนจึงให้เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ฮอร์โมน ยา ต่าง ๆ ให้มาลงทุน เจ้าวรรณเป็นคนลงทุนในการปลูกมะเขือเทศ เมื่อได้ผลผลิตจะต้องนำมาส่งที่เจ้าวรรณ แล้วเจ้าวรรณจะนำส่งต่อไปกรุงเทพฯอีกที เจื่อในขาก่อนที่เจ้าวรรณจะให้ปลูกมะเขือเทศคือ นายภูพอจะต้องมีรถยนต์ ถ้าไม่มีรถ ขอไม่ได้ ต้องมีรถที่คอยรับส่งของตัวเองและจะต้องมีการหาคนอื่นมาร่วมปลูกด้วยเป็นกลุ่มปลูกมะเขือเทศ นายภูพอยอมรับเงื่อนไขและได้ไปหาเพื่อนบ้านมารวมกลุ่มได้ 5 คน นายภูพอเป็นหัวหน้ากลุ่มมีหน้าที่ติดต่อรับเอาเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ฮอร์โมน ยาต่าง ๆ มาจ่ายให้กับลูกสวน นายภูพอได้ชักชวนนายติมาและนายเตริะพอ และ ชาวบ้านอีกหลายคนมาเป็นลูกสวน แต่ชาวบ้านคนอื่นก็ไม่เข้าร่วมปลูกด้วยเพราะการปลูกมะเขือเทศ จำเป็นต้องมีทุนส่วนตัวจำนวนหนึ่ง เช่น พื้นที่ปลูก ถ้าไม่เพียงพอต้องมีการเช่าพื้นที่ โดยพื้นที่ที่ใช้ปลูกมะเขือเทศเป็นบริเวณเดียวกับพื้นที่ที่ใช้ปลูกข้าว ดังนั้นต้องหมดฤดูการทำนาก่อนจึงจะปลูกมะเขือเทศได้ นอกจากนี้ การเตรียมพื้นที่ปลูกมะเขือเทศจำเป็นต้องใช้แรงงาน ชาวบ้านไม่ได้มีการปลูกทุกบ้านหรือมีส่วนน้อยมากที่ปลูกมะเขือเทศ การเอาวัน-ใช้วัน จึงจำเป็นต้องอยู่ในรูปของการจ้างค่าแรงงาน แต่ชาวบ้านไม่มีเงินจ้างค่าแรงและไม่แน่ใจว่าเมื่อปลูกแล้วจะได้ผลผลิตดีคุ้มกับทุนหรือไม่ จึงไม่ปลูกกัน แต่ยังคงมีนายเตริะพอ ก่าแฮ และนายติมา กอวงค์ ที่ทดลองปลูกมะเขือเทศ โดยเป็นลูกสวนของนายภูพอ ในการปลูกครั้งแรกได้ลองปลูกในพื้นที่ประมาณ 2 ไร่ ก็ได้กำไรพอสมควร ปีต่อมาก็ปลูกอีกและมีลูกสวนเพิ่มหลายคน แต่เป็นชาวบ้านที่อยู่บ้านห้วยหล่อดุกไม่ใช่คนในหมู่บ้านห้วยไม้หก ซึ่งชาวบ้านดังกล่าวมีพื้นที่ปลูกติดกับพื้นที่ของนายภูพอ ดังนั้นจึงได้ชักชวนกันปลูกมะเขือเทศขาย แต่อย่างไรก็ตามพื้นที่ปลูกมะเขือเทศของนายภูพอและลูกสวน เมื่อไปรับเอาเมล็ดพันธุ์ ยา ฮอร์โมนต่าง ๆ มา

แล้ว พื้นที่ไม่พอปลูกก็เช่าพื้นที่ปลูกเพิ่ม ส่วนใหญ่เป็นที่ของญาติพี่น้องกันเองซึ่งจะเป็นพื้นที่เดียวกับที่ใช้ปลูกข้าว การเช่าพื้นที่ปลูกจะตกลงกันเองโดยคิดเป็นราคาเหมา อยู่ระหว่าง 500 – 1,000 บาท ในการเตรียมพื้นที่สำหรับปลูกมะเขือเทศต้องทำเป็นแปลง ให้คนมาช่วย ขึ้นแปลง ช่วยปลูก และช่วยเก็บเมื่อออกผล โดยใช้แรงงานประมาณวันละ 3 คน ให้เป็นค่าจ้างวันละ 70 บาทต่อคน ก่อนที่จะทำเป็นแปลงปลูกมีการเตรียมดินโดยใช้รถไถเตรียมดินก่อนแล้วใช้จอบขึ้นแปลง การปลูกมะเขือเทศต้องเพาะเมล็ดแล้วจึงนำต้นอ่อนไปแยกปลูกในแปลงที่เตรียมไว้

นายภูพอ เล่าให้ฟังถึงวิธีการปลูกมะเขือเทศต่อว่า เมื่อขึ้นแปลงแล้วเอาน้ำเข้าแปลงจากนั้นก็ปลูก ปลูกนานประมาณ 7 วัน ใส่ปุ๋ย หลังจากนั้น 10 วัน ใส่ปุ๋ยอีก ใส่ปุ๋ย 2 ครั้ง ครั้งแรกใส่น้อย ครั้งที่สองมากขึ้น แล้วปล่อยให้มันโตคอยเอาน้ำเข้า 7 วันครั้ง หรือ ทุก ๆ 7 วัน พอตันโตต้องพ่นยาป้องกันแมลง ถ้ามีแมลงเยอะ 2 วันพ่นครั้ง แต่ถ้าเป็นโรคเหี่ยวต้องปล่อยให้ตายไปทำอะไรก็ได้ ถ้าตายขาดทุนอย่างเดียว แต่ถ้าไม่เป็นโรค สองเดือนกว่าก็ได้เก็บส่งขายแล้ว ปีแล้วไม่มีใครได้กำไรสักคน ลูกสวนก็ไม่ได้เลย จะหางานทำอย่างอื่นก็ไม่มี ก็เลยต้องสู้ทนทำไปเรื่อย ๆ ต้องสู้ถ้าไม่สู้ก็ไม่ได้สักทีละ ถ้าได้ก็ได้นิดมาก เห็นคนห่วยปลูกเขาได้กัน 40,000 – 50,000 บาท บางคนได้เป็นแสน ถ้าลงมากก็ได้มาก ถ้าลงน้อยก็ได้น้อย ถ้ามะเขือเทศไม่ตายก็ได้เหมือนกันแต่ได้ไม่มาก ปีที่แล้วไม่มีใครได้ต้องไปซ่อมเพราะไปเบิก (ปุ๋ย ยา ฮอริโมน) กันมาเรื่อย ๆ เขาก็ให้มาเรื่อย ๆ บางทีก็จะจับพอดีที่ไม่ตายก็หักกันพอดี ปีแล้วมะเขือเทศติดลูก 5,000 บาท แต่เบิกปุ๋ยเบิกของมา 7,000 กว่าบาท แค่ทุนอย่างเดียว ส่งมะเขือเทศไป 700 กว่าเซ่ง (เซ่งละ 25 กิโลกรัม) ยังติดเขาอยู่อีก 4,000 – 5,000 บาท ปีแล้วมะเขือเทศกิโลกรัมละ 5 บาท ถ้าจับราคากิโลกรัมละ 7 – 8 บาทก็ดี ถ้าราคาขึ้นมากถึง 20 บาท แต่ที่เคยได้มามีราคา 5 บาททุกปี ปีนี้ลูกสวนก็ไม่ได้กำไรเลย แต่ตัวเองได้กำไรอยู่ 7,000 บาท ในส่วนค่าแรงงานไม่ได้คิด เจ้าของ (นายภูพอ) ออกคนเดียว แต่ถึงจะขาดทุนได้ซ่อมก็ยังปลูกกันอยู่ มันสนุกได้ทำงานอยู่บ้านกับลูกกับเมีย และถ้าราคาจับหน้อยก็ดี เวลาไปเอาปุ๋ยเอายา ครั้งหนึ่งก็เยอะประมาณ 40 – 50 กระสอบ มาจ่ายให้ลูกสวน เพราะถ้าจะไปซื้อก็ซื้อไม่ได้ ไม่มีเงิน ต้องไปเบิกเอาก่อน แต่พอได้ผลก็เอาไปส่งแล้วหักไป ถ้าได้คุ้มทุนก็ดีอยู่ ถ้าได้กำไรก็สนุกมาก ปลูกครั้งหนึ่งจะเก็บหลายรอบ เก็บหมดแล้วต้นมะเขือเทศจะตาย แล้วปลูกใหม่ต้องหาพื้นที่ใหม่ เพราะที่เก่าปุ๋ยเค็มและมีโรคแล้วด้วยต้องเปลี่ยนที่ปลูกใหม่

ส่วนนายติมา กอวงศ์ พูดถึงการปลูกมะเขือเทศว่า จ้างคนประมาณ 3 คนมาช่วยกันขึ้นแปลงและช่วยปลูกต้นมะเขือเทศนี้ต้องเพาะเมล็ดก่อนนำไปปลูกลงในแปลง หรือบางครั้งก็หยอดเมล็ดลงไปเลย เพราะเมื่อต้นโตขึ้นจะแข็งแรงกว่าที่เพาะเมล็ดพันธุ์แล้วแยกปลูก เนื่องจากไม่ต้องย้ายต้นหลายรอบซึ่งจะทำให้รากนั้นติดยาก แต่การหยอดเมล็ดเลยก็ทำให้ดูแลยากตอนที่ยังออกมาเป็นต้น การนำเอามะเขือเทศมาปลูกนี้ นายติมา กอวงศ์ บอกว่าเป็นลูกสวนของนายกุพอ จอโพ หรือติดต่อเอามะเขือเทศมาปลูกโดยนายกุพอ จอโพ เป็นผู้ติดต่อไปทาง เจี๊ววรรณ เอามาเมล็ด ปุ๋ยมาลงทุนให้ สำหรับวิธีการปลูกนั้นไปดูตัวอย่างจากคนที่เคยปลูกว่าทำกันอย่างไรแล้วมาทำตามเขา นางคำแพ กอวงศ์ ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า มะเขือเทศจะสุกไม่พร้อมกันเพราะออกผลไม่พร้อมกัน ลูกไหนสุกก่อนก็จะเก็บก่อน ถ้าสุกวันนี้เก็บวันนี้ ถ้าสุกพรุ่งนี้ก็เก็บพรุ่งนี้ต้องมาดูทุกวัน อันไหนที่เก็บแล้วก็จะส่งไปที่อ้อมก้อย ซึ่งมีพ่อเลี้ยงรับซื้อ พ่อเลี้ยง (เจี๊ววรรณ) เขาลงทุนเป็นเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฮอร์โมนต่าง ๆ เมื่อรอบที่แล้วเก็บขายได้ 42 เหวง เหวงหนึ่งได้ประมาณ 28 กิโลกรัม ถ้าเก็บได้มากที่สุดก็จะถึงร้อยหรือสองร้อยกิโลกรัม ตอนที่เอามะเขือเทศไปส่งก็จะคิดบัญชีให้ คือถ้าส่งไปขายได้เท่าไรแล้วหักค่าปุ๋ย เมล็ดพันธุ์หรือยาที่เอามา ก่อน ที่เหลือก็จะเป็นเงินที่ได้ แต่ถ้าหักแล้วไม่พอค่าลงทุนก็ต้องหาเงินไปใช้เขาอีก ถ้าเก็บผลหมดแล้วต้นมะเขือเทศจะตาย แล้วก็เริ่มปลูกใหม่ได้อีกรอบ รอบที่กำลังปลูกอยู่นี้ก็ประมาณ 2 - 3 เดือนก็เก็บผลได้แล้ว ปลูกมะเขือเทศเสร็จก็จะทำนาต่อ นายติมา พูดเสริมอีกว่า คนในหมู่บ้านนี้เริ่มปลูกมะเขือเทศมาได้ประมาณ 3 ปีแล้ว คนที่เอาเข้ามาปลูกคนแรกคือ นายกุพอ จอโพ ซึ่งเป็นคนไปติดต่อที่อ้อมก้อยมาปลูก

ดังที่กล่าวแล้วว่า พื้นที่ที่ปลูกมะเขือเทศใช้ที่เดียวกับการทำนาโดยใช้น้ำจากฝายที่กัวซอ ซึ่งแต่เดิมน้ำจะมีไม่พอต่อการปลูกข้าว เมื่อมีฝายช่วยเก็บกักน้ำทำให้การปลูกข้าวได้ผลผลิตมาก แล้วยังมีน้ำเพียงพอสำหรับปลูกมะเขือเทศด้วย เหมือนดั่งที่นายกุพอ กล่าวว่าเมื่อก่อนนี้ปลูกมะเขือเทศไม่ได้เพราะน้ำไม่มี น้ำน้อย ช่วง 2 - 3 ปีนี้มีน้ำมากก็เลยปลูกได้ ในการเตรียมพื้นที่ก่อนจะขึ้นแปลงสำหรับปลูกก็จะใช้รถไถเตรียมดินก่อน แล้วใช้จอบขุดขึ้นแปลงโดยจ้างคนมาช่วยทำ ทำคนเดียวก็ไม่ไหว เมื่อปลูกมะเขือเทศแล้วพอถึงเวลาที่มะเขือเทศออกผล ลูกสวนแต่ละคนก็เก็บใส่เข่งนำส่งให้นายกุพอ เพื่อให้เขานำไปส่งที่อ้อมก้อยให้เจี๊ววรรณ คิดบัญชีหักกับที่ลงทุนให้ การนำมะเขือเทศไปส่งเจี๊ววรรณ นายกุพอจะได้เงินจากการนำส่งเข่งละ 25 บาท เมื่อคิดบัญชีเรียบร้อยแล้ว ถ้ามีกำไรก็จะนำมาจ่ายให้กับลูกสวนตามจำนวนเข่งที่ส่งไป แต่ถ้าขาดทุนก็ต้องเอาเงินไปเพิ่มให้กับเจี๊ววรรณ

นอกจากนี้ยังได้สัมภาษณ์ นางคำแพ กอวงศ์ ซึ่งเป็นภรรยาของนายติมา ก่อวงศ์ เกี่ยวกับการปลูมะเขือเทศ ได้เล่าให้ฟังว่า ติมาปลูมะเขือเทศครั้งแรกกับกูพอ ซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มมาฆวน ก็ได้คุยกันกับติมาหลายหน ที่ปลูมะเขือเทศก็เพราะอยากได้รถยนต์สักคัน เห็นคนบ้านห้วยปลิงลงมะเขือเทศแล้วจับราคา ถูกครั้งหนึ่งได้เป็นแสน (ถูก หมายถึง ปีนั้นคารามะเขือเทศสูงหรือที่เรียกว่าจับราคาก็จะได้กำไรมาก) ได้รถเป็นคัน เห็นตัวอย่างไม่อย่างนั้นคงไม่ทำ อยากได้รถยนต์ เขาพูดกันว่าเหมือนการเล่นไฮโลได้ถูกก็ถูก ถ้าไม่ถูกก็ยังทำไปเรื่อย ๆ เหมือนกูพอยังไม่ได้ ถ้ายังจะไม่มีเงินส่งให้บริษัท กูพอชวนพวกเราหลายคนก็จะได้ค่ารถ ค่าต่างไปให้ ได้แข่งละ 25 บาท เวลาปลูมะเขือเทศกูพอจะเอาปุ๋ยมาราคา 400 บาท แต่เอามาส่ง 420 บาท รวมค่าส่ง กูพอจะได้ 20 บาท แต่รวมค่าส่งอยู่ในบัญชีไว้ที่เจี๊ววรรณ ที่ว่าเหมือนการเล่นไฮโล ถ้าไม่ถูกก็ลงใหม่อีกครั้ง พวกที่ทำเหมือนกับเสี่ยงดูว่าจะได้หรือไม่ สมมติว่าปีนี้กูพอทำ ติมาไม่ทำ กูพอทำแล้วจับราคา ติมาก็อิจฉากูพอ มันเลยปล่อยกันไม่ได้ ก็เลยต้องทำ แต่กูพอก็ได้อยู่เพราะได้จากค่ารถ ค่าส่ง มีลูกสวนมาก ได้จากค่าขนส่งก็ได้ไม่เยอะเท่าไร ปีแรกไม่ได้กำไรสักบาทขาดทุน ยังไม่ได้คิดค่าจ้างที่ช่วยปลู แต่คิดหักกับค่าปุ๋ยปีแรกขาดทุน 300 กว่าบาท พออีกปีหนึ่งขาดทุนไป 6,000 กว่าบาท แล้วก็ต้องเอาเงินไปให้กูพอใช้ค่าปุ๋ย ค่ายาที่เอามาก่อน ตอนลงครั้งแรกขาดทุนแล้วยังทำงานที่สองอยู่ เพราะคิดว่างวดนี้ไม่ได้ งวดหน้าได้แน่ ติดมาบอกว่างวดนี้ราคาลงปีหน้าขึ้นแน่ ลงทุนมากถ้าไม่มีเงินจริง ๆ ก็ไม่กล้าปลูกัน เพราะกลัวไม่มีเงินใช้เขา มีคนในหมู่บ้านปลูแล้วไม่จับราคา ก็ปล่อยหมดเลย ไม่ได้ขายเลย

ส่วนนายเต๊ะระพอ ก่าแฮ กล่าวว่า ปลูมะเขือเทศครั้งแรกกับกูพอ เป็นลูกสวนของกูพอ กูพอมาฆวนนี่ก็อยากทำก็ทำ อยากได้เงิน อาจมีรายได้เพิ่ม เลยของทำดู ครั้งแรกที่ทำได้เงินมาก แต่พอทำแล้วไม่ได้กำไร ขาดทุน ปีแรก ครั้งแรกก็ทำขาดทุนไปพันกว่าบาท ปีที่ 2 ยังทำอยู่ ยังคิดว่าจะได้เงินอยู่ เห็นคนอื่น (คนห้วยปลิง) ทำได้ เราต้องทำได้บ้าง แต่ปรากฏว่าขาดทุนอีกนะแหละ เวลาปลูมะเขือเทศนอกจากให้หัวหน้ากลุ่มไปเอาเมล็ดพันธุ์เอาปุ๋ย ยา ฮอร์โมนมาแล้ว ต้องมีเสียเป็นค่าจ้างอีก ค่าจ้างคนมาช่วยคนละ 60 บาทต่อวัน เวลาเอาปุ๋ย เอายากก็ให้หัวหน้ากลุ่มไปเบิกมา หรือเวลาจะเอามะเขือเทศส่งก็เอาไปให้หัวหน้ากลุ่มนำส่งพ่อเลี้ยงที่มก้อย ไปส่งที่เจี๊ววรรณ ก็ไม่รู้ว่าเป็นคนไหน เคยเห็น เคยเจอแต่ไม่ได้คุยกัน หัวหน้ากลุ่มติดต่อคนเดียว เวลาคิดคำนวณเงินไม่กลัวโดยกอง ที่ไม่กลัวเพราะมีบิลเขาจะเอาบิลให้ดู หัวหน้ากลุ่มเป็นคนติดต่อให้ เวลาส่งมะเขือเทศขายจะคัดขนาดแบ่งเป็นเบอร์ เบอร์เล็ก เบอร์ 2 เบอร์ 1 จะมีขนาดใหญ่ ถ้าใหญ่มาก ๆ น้อยจะเป็นเบอร์ 0

ราคามะเขือเทศขึ้น ๆ ลง ๆ บอกไม่ได้ว่าแต่ละเบอร์จะราคาเท่าไร ไม่แน่นอน เบอร์ 1 อาจจะ กิโลกรัมละ 1 บาท 2 บาท อยู่อย่างนั้น แต่ถ้าถึง 3 บาทถือว่าราคาดี ปีนี้ราคาถึง 3 บาท แต่ตนเองมาทำที่หลังไม่จับราคาก็เลยไม่ได้ ปีที่ผ่านมาได้ 170 กว่าแข่งคุ้มทุนอยู่ ไม่ได้กำไร แต่ปีแรกขาดทุนก็ยังคงจะปลูกอยู่ เพราะปีก่อน ๆ ทำไม่ได้ บางทีอาจจะจับราคา เพื่อได้ ในปีที่จะทำนี้ยังงี้ก็ยังคงคิดว่าจะได้กำไรอยู่ เห็นคนอื่นทำแล้วได้ก็น่าจะได้บ้าง คนห่วยบูดถึงได้กำไร เป็นหมั่นสองหมั่นก็เลยอยากจะทำ คนอื่นในหมู่บ้านที่เขาไม่ทำกันเพราะไม่สนุก ต้องมีทุน ต้องทำมากอีกด้วย มันหนัก ตั้งแต่ปลูกจนกว่าจะเก็บ มันใช้เวลาเยอะ เมื่อเวลาได้ผลผลิต ออกมาไม่ค่อยพอใจกับผลที่ได้ แต่ก็ยังคิดว่าปีนี้ไม่ได้ ปีหน้าก็อาจจะได้เป็นหมั่นสองหมั่น เหมือนที่เขาทำกัน ก็เลยยังทำอยู่ และปีหน้าก็คงยังจะทำอยู่

ภาพ 6 พื้นที่ที่ใช้ปลูกมะเขือเทศ ที่อยู่บริเวณเดียวกับพื้นที่ปลูกข้าว

ภาพ 7 การเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อเตรียมส่งขายให้กับนายทุน

จากลักษณะการเปลี่ยนแปลงการผลิตดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรของบ้านห้วยไม้หก กล่าวคือ

1. ผู้นำมะเขือเทศเข้ามาปลูกคนแรก คือ นายภูพอ จอโพ ซึ่งเป็นผู้ที่มีฐานะดีในหมู่บ้านเนื่องจากที่บ้านของนายภูพอเปิดเป็นร้านค้า ประกอบกับการมีรถยนต์เป็นพาหนะทำให้นายภูพอ ได้มีโอกาสติดต่อกับชุมชนภายนอก การเดินทางออกไปซื้อของเข้ามาขายในหมู่บ้าน ได้ไปเห็นการปลูกมะเขือเทศจากที่ต่าง ๆ จากการเดินทางและการติดต่อด้านขายทำให้รู้จักผู้คนมากมาย จนมารู้จักกับนายยอพอ เป็นคนบ้านห้วยปูลิงซึ่งปลูกมะเขือเทศอยู่ก่อน ก็ได้แนะนำถึงวิธีการที่จะปลูกมะเขือเทศได้แนะนำให้ไปหาเจี๊ววรรณ ซึ่งนายยอพอก็นำเอาทุนจากเจี๊ววรรณมาเช่นกัน

2. พ่อเลี้ยง (เจี๊ววรรณ) เป็นผู้ลงทุนในการปลูกมะเขือเทศ โดยลงทุนให้เป็นเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ฮอร์โมน และยาฆ่าแมลง ให้กับผู้ที่สนใจจะปลูกมะเขือเทศ คนที่มาติดต่อเป็นหัวหน้ากลุ่มของผู้ปลูกรายย่อยโดยมีเงื่อนไขว่าต้องมีรถยนต์มารับ-ส่งผลผลิตให้ได้ เมื่อมาเอาทุนไปแล้ว เจี๊ววรรณก็จะรับซื้อผลผลิตที่ได้เพื่อนำไปหักกับทุนที่ลงไปให้ เหลือเท่าไรเป็นกำไรที่ผู้ปลูกรายย่อยได้รับ ทั้งนี้ผู้ปลูกรายย่อยต้องเสียค่าขนส่งให้กับหัวหน้ากลุ่มที่ไปติดต่อกับเจี๊ววรรณด้วย แต่ก็หักรวมอยู่ในบัญชีที่เจี๊ววรรณ แล้วหัวหน้ากลุ่มจะไปกับเจี๊ววรรณอีกครั้งหนึ่ง ส่วนผลผลิตที่เจี๊ววรรณรับซื้อจะนำส่งขายต่อไปยังกรุงเทพฯ

3. เงินทุนในการจ้างแรงงาน การปลูกมะเขือเทศในหมู่บ้านจำเป็นต้องใช้แรงงานในการปลูกตั้งแต่การขึ้นแปลง การปลูกและเก็บผลผลิต ถ้าพึ่งจะใช้แรงงานภายในครอบครัวไม่พอ และชาวบ้านไม่ได้ปลูกมะเขือเทศกันมากจนสามารถเอารวัน-ใช้วันได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการจ้างแรงงาน นอกจากมีพื้นที่ปลูกแล้วยังต้องสามารถจ้างแรงงานช่วยในการปลูกได้ด้วย ดังที่มีชาวบ้านบางคนที่มีพื้นที่ปลูกแต่ไม่มีทุนในการจ้างแรงงานและทดลองทำด้วยตนเอง ทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง เป็นผลทำให้ได้ผลผลิตไม่ดีแล้วขาดทุนและเลิกทำไปในที่สุด

4. ที่ดินหรือที่ปลูก ชาวบ้านที่มีพื้นที่ปลูกเป็นของตนเองมีโอกาสทำการเกษตรเพื่อขายหรือปลูกมะเขือเทศได้มาก เพราะว่าพื้นที่ปลูกเป็นส่วนหนึ่งของต้นทุนการผลิต ชาวบ้านที่ไม่มีพื้นที่ปลูกและไม่สามารถเช่าพื้นที่ปลูกได้จะไม่ทำการเกษตรเพื่อขายหรือไม่ปลูกมะเขือเทศ

5. น้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญในการปลูกพืช การสร้างฝายที่กักน้ำสำหรับเก็บกักน้ำในการทำนาเป็นผลทำให้น้ำมีปริมาณมากเพียงพอต่อการปลูกข้าว แล้วยังเพียงพอสำหรับการ

ปลูग्มะเชื้อเทศ เหมือนดังที่นายภูพอ จอโพ กล่าวว่่า เมื่อก่อนปลูग्มะเชื้อเทศไม่ได้เพราะน้ำไม่มี ช่วง 2 – 3 ปีมีน้ำมากที่ทำให้ปลูग्มะเชื้อเทศได้

ส่วนที่ 3 อิทธิพลของระบบความเชื่อและความสัมพันธ์ของชุมชนที่มีต่อ การเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร

1. ระบบความเชื่อที่เกี่ยวกับการผลิต

การผลิตทางการเกษตรของบ้านห้วยไม้หกเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการปลูग्ข้าว ทั้งการปลูग्ข้าวหวานกล่ำและปลูग्ข้าวไร่

ในการปลูग्ข้าวหวานกล่ำทำนา มีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องโดยเริ่มตั้งแต่การเลี้ยงผีฝ่าย (เหมืองฝ่ายสำหรับนำส่งน้ำเข้าที่นา) ซึ่งเจ้าของพื้นที่นาที่ต้องใช้น้ำจากเหมืองฝ่ายเส้นนี้ทุกคนต้องมาร่วมกันทำพิธี โดยตกลงกันก่อนว่าจะเลือกใครเป็นแก่ฝ่ายหรือหัวหน้าฝ่าย ผู้ที่ดำเนินการในการประกอบพิธีกรรม สมาชิกแต่ละคนจะนำไก่และเหล้ามาร่วมกันในพิธี แก่ฝ่ายหรือหัวหน้าฝ่ายต้องนำมามากกว่าอาจเป็นไก่ 2 ตัว เหล้า 2 ขวด นำไก่และเหล้ามาร่วมกันทำพิธีที่หัวฝ่ายหรือต้นน้ำของเหมืองฝ่ายที่ใกล้ไปยังพื้นที่นาของสมาชิกแต่ละคน สมาชิกทุกคนต้องไปร่วมในพิธีกรรมจะขาดใครคนหนึ่งคนใดไม่ได้ จากการบอกเล่าของนายปัซอ ติดำเกี่ยวกับการเลี้ยงผีฝ่ายได้กล่าวว่า การเลี้ยงผีฝ่ายนี้ทำกันมาตั้งแต่สมัยก่อน เขาก็ทำกันต่อมาเรื่อย ๆ จนปัจจุบันนี้ การเลี้ยงผีฝ่ายจะให้ไก่เลี้ยง 3 ปี แล้วใช้หมูเลี้ยง 1 ปี ซึ่งนายปัซอ บอกว่่า ก็ไม่รู้เหมือนกันว่าทำไมต้องเป็นอย่างนั้น เขาก็ทำกันมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ แต่ก็เข้าใจเองว่่าถ้าเลี้ยงผีฝ่ายด้วยหมูคงจะเลี้ยงไม่ไหว เนื่องจากราคาหมูแพงกว่าราคาไก่ และการเลี้ยงผีฝ่ายนี้จะต้องทำ ถ้าไม่ทำไม่ได้ ทำเพื่อให้ผีมาช่วยดูฝ่ายดูเหมือง ถ้าไม่ทำก็จะมีผีมาค้ำน้ำ ค้ำเหมืองให้ หรือบางครั้งถ้าเลี้ยงไม่ดีก็จะทำให้ค้ำนาขาด เหมืองขาดหรืออื่น ๆ เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน นายแพงว่่า ดาแคะแอ ก็พูดถึงการเลี้ยงผีฝ่ายว่่า เจ้าของนาทุกบ้านจะต้องทำพิธีกรรมนี้โดยมีแก่ฝ่ายเป็นคนทำพิธี และแต่ละคนที่ใช้เหมืองฝ่ายร่วมกันต้องมาร่วมกันทำพิธีโดยจะนำไก่คนละตัว เหล้าคนละขวด มารวมกันแล้วทำพิธีพร้อมกัน ถ้าไม่เลี้ยงผีฝ่าย จะทำให้เหมืองฝ่ายกั้นน้ำไม่อยู่ อาจจะได้ขาดได้ แต่การเลี้ยงผีฝ่ายนี้เขาทำมานานแล้วก็ควรทำต่อไป ส่วนนางเปะทุ ก่าแอ ได้พูดถึงการผีฝ่ายว่่า ต้องเลี้ยงผีฝ่ายถ้าไม่เลี้ยงก็จะปลูग्ข้าวไม่ได้ ถ้าปลูग्โดยไม่ทำพิธีกรรมไม่ดี ต้องทำ เขาจะใช้ไก่เลี้ยง 3 ปี และใช้หมู 1 ปี

จะเห็นได้ว่า ชาวบ้านห้วยไม้หกที่มีพื้นที่เพาะปลูกข้าว จะต้องประกอบพิธีกรรม เลี้ยง ผีฝ่าย ซึ่งเป็นความเชื่อของชาวบ้านที่สืบทอดกันมายาวนาน พิธีกรรมนี้มีความสำคัญต่อการทำนามาก เพราะจะเกี่ยวข้องกับน้ำที่ใช้ในการปลูกข้าว ถ้าน้ำไม่ดีก็ไม่สามารถปลูกข้าวได้ การเลี้ยงผีฝ่ายทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ของชาวบ้าน ซึ่งใช้ประโยชน์จากเหมืองฝายเส้นเดียวกัน มีความเชื่อเหมือนกัน รวมถึงการจัดการเกี่ยวกับการปันน้ำเข้าพื้นที่นาแต่ละผืนด้วยความยุติธรรม ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน

หลังจากที่สมาชิกของเหมืองฝายและเส้น เอน้ำเข้าพื้นที่นาของแต่ละคนเรียบร้อย หวานกล้า พร้อมทั้งจะปลูก ชาวบ้านแต่ละคนก็จะไปเอาวันของกันและกัน โดยตกลงกันว่าจะเป็นลักษณะอย่างไร เช่น เอาวัน แล้วก็ไปใช้วันให้กันและกัน สำหรับคนที่ไม่มีพื้นที่ปลูกนา หรือบางคนก็ไปเอาวันแลกกับข้าวเปลือก หรือไม่ก็แลกเป็นค่าจ้างแรงงาน 60 บาทต่อวัน สำหรับคนที่ไม่มีพื้นที่ทำนาปลูกข้าว ซึ่งการไปเอาวัน-ใช้วันกันนี้ จากการสัมภาษณ์ นายปู้ซอ ดิดำ ว่าที่ต้องไปเอาวัน-ใช้วันกันนั้นเพื่อจะได้ช่วยกันให้เสร็จเร็วขึ้น ถ้าทำของใครของมันก็ได้แต่ช้า และทำไม่ไหว การเอาวัน-ใช้วัน สามารถทำได้ตั้งแต่การปลูก การเกี่ยวและการตีข้าว ต้องช่วยกันตลอดช่วงระยะเวลาการปลูกข้าว นายแพงวา ดาเคะแฮ ก็พูดถึงการเอาวัน-ใช้วันว่า ถ้าเราไม่ไปช่วยเขา เขาก็ไม่มาช่วยเรา จะผลัดกันจะได้เสร็จเร็วขึ้น บางคนไปเอาวันแล้วเขามาใช้วันไม่ครบ ก็อาจจะยกยอดไปช่วยในปีหน้าของการปลูกข้าวใหม่ก็ได้ แต่บางคนก็ให้เป็นค่าแรงไปเลย หรือบางทีก็เป็นข้าวเปลือก และเขาก็ทำกันมาอย่างนี้ตั้งแต่พ่อแม่แล้ว ยังไม่เคยเห็นว่าใครไปเอาวันแล้วไม่ยอมใช้ เพราะส่วนมากก็จะช่วยกันไป

เมื่อปลูกข้าวกันเสร็จแล้วก็รอให้ต้นข้าวโตพอต้นข้าวเริ่มโตมีสีเขียวสดก็จะมีพิธีกรรมที่เรียกว่า การแสดข้าวเขียว ซึ่งในพิธีกรรมนี้พื้นที่นาเป็นของใครคนนั้นก็ทำเอง หรือทำกันเฉพาะในสมาชิกครอบครัวนั้น ๆ แต่เดิมพิธีกรรมการแสดข้าวเขียวนี้ใช้ไก่และเหล้าในการทำพิธี แต่ปัจจุบันนี้ชาวบ้านบางคนก็ใช้ขนมในการประกอบพิธีแทน นายปู้ซอ ดิดำ บอกว่าตนเองก็ใช้ขนมแทนไก่ เพราะถ้าใช้ขนมทำพิธีจะเร็วกว่าใช้ไก่ เพราะต้องรอไก่ โดยที่ในพิธีกรรมจะใช้ไก่เป็นมาเชือดคอกแล้วเอาไปต้ม ใช้เวลานาน ถ้าเป็นขนมก็เอาไปวางเป็นที่เหมือนไก่แต่ไม่ต้องรอนาน พิธีกรรมต่าง ๆ จะเหมือนกัน แต่เปลี่ยนจากไก่เป็นขนม และเหล้าเป็นน้ำธรรมดาเท่านั้น ส่วนนายแพงวา ดาเคะแฮ ก็ยังคงใช้ไก่และเหล้าในการประกอบพิธีแสดข้าวเขียวเหมือนดังแต่ก่อน เล่าให้ฟังว่า คนที่ใช้ขนมในพิธีกรรมนี้จะต้องไปขอที่วัด ใครไปขอกับพระครู (เจ้าอาวาสวัดจอมหมอก) โดยไปขอกับพระครูว่า ในพิธีกรรมนี้ไม่เลี้ยงไก่ แต่จะเลี้ยงขนมแทน ท่านพระครูบอกว่าได้ ก็จะใช้ขนมในพิธีกรรมนั้น ในทำนองเดียวกัน นางเปะทุ ก่าแฮ ก็บอกว่าที่บ้านของตนเองเมื่อก่อนก็ใช้ไก่ในพิธีกรรม แต่ปัจจุบัน

เปลี่ยนเป็นขนมแล้ว ตอนที่เปลี่ยนนั้นจะไปหาพระครูแล้วถามพระครูว่าเปลี่ยนจากไก่มาใช้ขนมแทนได้ไหม ท่านพระครูตอบว่าได้ ก็เลยเปลี่ยนเป็นนำขนมมาใช้ในพิธีกรรมแทน

ในการทำพิธีแซกข้าวมี 2 อย่างคือ การแซกข้าวเขียว กับ การแซกข้าวเม็ด ในพิธีกรรมครั้งแรกคือการแซกข้าวเขียว ถ้าใช้ไก่ประกอบในพิธีกรรม การแซกข้าวเม็ดก็ต้องใช้ไก่ ในการประกอบพิธีกรรมเช่นกัน ถ้าการแซกข้าวเขียวใช้ขนมประกอบพิธีกรรม การแซกข้าวเม็ดก็ต้องใช้ขนมด้วย กล่าวคือ ถ้าหากเริ่มต้นด้วยการใช้อะไรประกอบพิธีกรรมก็ต้องใช้สิ่งนั้นในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปลุกข้าวทั้งหมด

บ้านห้วยไม้หก ขณะนี้มีทั้งที่ยังใช้ไก่ประกอบพิธีกรรมเหมือนเดิม และเปลี่ยนมาใช้ขนมในการประกอบพิธีกรรม แต่จากการบอกเล่าของชาวบ้านทั่วไปจะบอกว่า การประกอบพิธีกรรมนี้ทำกันทุกบ้าน ถ้าไม่ทำไม่ได้ เขาทำกันมาแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ และเคยมีคนไม่ทำพิธีเมื่อปลุกข้าวแล้วนำเอาข้าวมากินก็ทำให้ไม่สบาย เป็นไข้ ปวดหัว กินแล้วไม่ดี ชาวบ้านก็เลยต้องทำพิธีกรรมเหล่านี้

สำหรับการปลุกข้าวไร่ ก็มีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องในการปลุกเช่นกัน ในช่วงที่ข้าวกำลังโต หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าข้าวเขียว มีพิธีกรรมที่เรียกว่ารื้อเมะหรือการเลี้ยงไฟ ลักษณะของพิธีกรรมก็จะมีลักษณะเดียวกันกับแซกข้าวเขียวของการปลุกข้าวนาหว่าน ใช้ไก่หรือขนม ในการประกอบพิธีเช่นกัน แต่ดังที่กล่าวไปแล้วว่าการปลุกข้าวไร่ปัจจุบันนี้น้อยลง แทบจะไม่ทำกันเลยในหมู่บ้าน ถ้าหากมีใครปลุกข้าวไร่อยู่ก็ต้องทำพิธีกรรมนี้ ถ้าไม่ทำไม่ได้ ด้วยเหตุผลเดียวกับการทำพิธีแซกข้าว

ในส่วนการปลุกยาสูบ นายภูพ จอโผ กล่าวว่าไม่มีพิธีกรรมอะไร เพราะพื้นที่ที่จะทำการปลุกนั้น ถ้าเราเลี้ยงจะต้องเลี้ยงทุกปี ถ้าเลี้ยงแล้วฝัมนจะขึ้นจะเคยกับการเลี้ยงก็เลยไม่เลี้ยงกัน นายเต๊ะพอ ก่อแฮ บอกว่าตั้งแต่สมัยก่อนแล้วที่ทำสวนยาสูบกันแต่ว่าไม่เลี้ยง พอมาปัจจุบันก็เลยไม่มีใครเลี้ยงฝั เช่นเดียวกับนายติมา กอวงค์ ก็บอกทำนองเดียวกันว่าตั้งแต่สมัยก่อนเขาไม่เลี้ยง ปัจจุบันก็เลยไม่เลี้ยง และสำหรับการปลุกพืชผักสวนครัว นายภูพ จอโผ บอกว่าไม่มีพิธีกรรมเพราะเป็นพืชผักเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น บ้างก็ปลุกบริเวณบ้าน บ้างก็ปลุกพร้อมเดียวกับยาสูบก็เลยไม่มีพิธีกรรมอะไร นายเต๊ะพอ ก่อแฮ พูดถึงการปลุกพืชผักสวนครัวว่า ไม่มีพิธีกรรมมาตั้งแต่สมัยก่อนแล้ว เป็นพืชที่ปลุกไว้กินเอง อาจจะมีขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ปลุกไว้บริเวณใกล้บ้าน เพราะฉะนั้นจึงไม่เลี้ยง นายติมา กอวงค์ ก็บอกว่า ไม่มีพิธีกรรมอะไร เพราะเป็นผักเล็ก ๆ น้อย ๆ ปลุกไว้กิน ไม่ได้ขาย คนสมัยก่อนไม่เลี้ยง ปัจจุบันก็ไม่เลี้ยง

นอกจากนี้ นายภูพ จอโผ ได้พูดถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปลุกมะเขือเทศว่าไม่มีพิธีกรรมอะไรเลย ไม่เหมือนการปลุกข้าว ไม่ทำพิธีแซกข้าวไม่ได้ ต้องมีเพราะพิธีกรรมเหล่านี้

ทำกันมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่แล้ว แต่ปลูกมะเขือเทศที่เห็นไม่ว่าที่ไหนก็ไม่ทำอะไร ถ้ามีก็จะเป็นการเลี้ยงเจ้าที่ แต่พื้นที่ปลูกมะเขือเทศเป็นพื้นที่เดียวกันกับพื้นที่ปลูกข้าว จะปลูกมะเขือเทศหลังจากปลูกข้าวเสร็จแล้ว พื้นที่นั้นจะทำการเลี้ยงผีและประกอบพิธีกรรมเรียบร้อยแล้ว ดังนั้นเวลาปลูกมะเขือเทศก็ไม่ต้องทำอะไร

ส่วนนายติมา กอวงศ์ เล่าว่าช่วงแรกได้ทำพิธีกรรมตอนที่ จะทำการปลูก อยากให้ ได้ผลดีก็เลยไปบนผีไว้เพื่อให้ผีช่วยดูแลให้มะเขือเทศงอกงาม ได้ผลดี แต่ปรากฏว่าไม่ได้ผล ได้ผลผลิตน้อย เวลาบนผีเจ้าที่หรือผีบริเวณที่ใช้ปลูกมะเขือเทศก็จะบนโดยการบอกผีเจ้าที่ ว่า ถ้าเกิดช่วยให้มะเขือเทศงอกงามดี มีผลดี จะเอาหมูมาเลี้ยงแต่ว่าผีไม่ช่วย ปีนั้นได้ผลผลิต มะเขือเทศไม่ดี จากนั้นมาก็ไม่เลี้ยงแต่ก็ได้ผลผลิตดีกลายเป็นว่าเลี้ยงผีไม่ได้ผลดีและไม่เลี้ยง นางคำแพ กอวงศ์ ภรรยาของนายติมา กอวงศ์ กล่าวเพิ่มเติมว่าเลี้ยงเจ้าที่กันเวลาไปใช้ที่ ปลูกที่อยู่ไกล ๆ จะไปบนเจ้าที่ ถ้าราคามะเขือเทศจับจะเอาหมูไปเลี้ยง แต่ถึงแม้ว่าไม่จับ ราคา เมื่อปลูกมะเขือเทศแล้วก็ยังไปเลี้ยงกันอยู่เพราะกลัวว่าจะทำอะไรให้เรา ก็เลี้ยงเจ้าที่ ธรรมดา ไม่มีอะไรอย่างอื่น ตอนที่ไปปลูกที่อื่นที่ไม่ใช่ที่นั้นก็ไปบนเจ้าที่ กลัวแมงมากิน เป็น โรคเหี่ยว แต่ก็ไม่ได้เฝ้าดูอย่างถ้าถึงเวลาเป็นโรคเหี่ยวขึ้นมาก็ตายหมดเหมือนกัน พูดถึงการ ปลูกข้าวกับมะเขือเทศไม่เหมือนกัน ปลูกมะเขือเทศจะต้องทำตามที่เขาปลูกกัน ตอนปลูก ครั้งแรกได้ไปดูวิธีการปลูกจากกฎพอต้องทำตามเขาหมด เจี๊ววรรณจะบอกวิธีการมาหมดว่าต้อง ทำอะไร ขึ้นตอนไหนใส่ปุ๋ย ใส่ฮอร์โมน ฉีดยาตอนไหน ถ้าไม่ทำตามก็ตายหมด พิธีกรรม อะไรก็ไม่มีทั้งนั้น มีอยู่ครั้งติมาไม่ทำตามเขา ใส่ปุ๋ยมาก เขาว่าห้ามใส่ปุ๋ยเยอะใส่เยอะไม่ได้ แต่ติมาก็ใส่เยอะมาก ตายหมดเลย

สำหรับนายเดระพอ ก่อแฮ กล่าวถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการปลูกมะเขือเทศว่า ไม่ เห็นทำอะไรเลย มีก็เลี้ยงเจ้าที่ เลี้ยงเข้าที่อย่างเดียว ไม่ทำไม่มีพิธีกรรมอื่น เหมือนกับการ ปลูกข้าวที่มีพิธีแขกข้าว ไม่มี ถ้ามีก็ก่อนปลูกมะเขือเทศจะบน ถ้าได้กินก็เลี้ยง ถ้าไม่ได้กิน ไม่เลี้ยง เขาเชื่อกันว่าถ้าเกิดเลี้ยงเจ้าที่อาจจะได้กิน และช่วงระยะที่ปลูกผลอาจจะดี ไม่เหี่ยว ไม่ตาย เขาเชื่อกันอย่างนั้น แต่เวลาปลูกมะเขือเทศถ้ามีโรค มีแมลงก็จะพ่นยา ฉีดยา ถ้า เป็นโรคเหี่ยวก็ปล่อยไว้เลย มันตายแน่นอน ก็ขาดทุนไป ปลูกมะเขือเทศต้องไปดูตัวอย่างเขา ทำว่าช่วงไหนทำอะไร จะต่อทำเป็นช่วง ตอนไหนจะใส่ปุ๋ย ใส่ยา ถ้าใส่ปุ๋ยไม่เหมือนที่เขา ทำไม่ได้ เขาทำอะไรก็ต้องทำอย่างนั้น แต่เวลาเก็บลูกจะดูที่ลูกมะเขือเทศว่ามันแดงก็จะ เก็บส่งเขา แต่บางคนอยากจะลองก็รอให้มันโตจะใส่ปุ๋ยอะไรก็ได้ ถ้ามันไม่ตาย เขาทำอย่าง ไรก็ตามเหมือนนั้นเพราะกลัวว่ามันจะตาย

จะเห็นได้ว่า ถึงแม้การปลูกมะเขือเทศเป็นการปลูกเพื่อขาย แต่ชาวบ้านก็ยังคงมีความเชื่อในเรื่องการเลี้ยงเจ้าที่ เพื่อต้องการให้ดูแลปกป้องรักษาผลผลิตที่ได้ แต่เมื่อทำแล้วผลที่ได้ไม่เป็นไปตามต้องการก็เริ่มไม่นิยมทำกัน แต่กลับไปให้ความเชื่อถือในขั้นตอนการปลูกมะเขือเทศโดยการไปดูเป็นตัวอย่าง ต้องทำตามทุกอย่างเพื่อให้ผลผลิตได้ดีและมีกำไรมาก

2. อิทธิพลของระบบความเชื่อที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการผลิต

จากการผลิตเพื่อขาย ได้แก่ การปลูกมะเขือเทศ ผู้ที่ปลูกมะเขือเทศจะให้ความเชื่อถือในเรื่องของขั้นตอน หรือกระบวนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อให้ได้ผลผลิตมาก และมีกำไรในรูปของตัวเงินมาก

ดังที่กล่าวแล้วว่า การปลูกมะเขือเทศหรือการผลิตเพื่อขายของบ้านห้วยไม้หก เริ่มครั้งแรกเมื่อนายภูพ จอโพ ได้ไปเห็นตัวอย่างที่บ้านมูเซอและเมื่อไปเที่ยวหาเพื่อนที่บ้านห้วยปลิง ก็เห็นเพื่อนปลูกมะเขือเทศได้ผลผลิตมาก ได้กำไรมาก จึงเกิดความสนใจและติดต่อนำเอามะเขือเทศเข้ามาปลูก ในทำนองเดียวกับนางคำแพ กอวงศ์ ซึ่งเป็นภรรยาของนายติมา กอวงศ์ ให้สัมภาษณ์ว่าที่ปลูกมะเขือเทศเพราะอยากได้รถยนต์สักคัน ส่วนนายเต๊ะพอ ก่าแฮ ที่ปลูกมะเขือเทศก็เพราะอยากได้เงิน ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น จะเห็นได้ว่าเมื่อมีการคมนาคมที่สะดวกมากขึ้น ทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารกันได้ง่ายมากขึ้นทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน เมื่อคนในหมู่บ้านได้ออกไปติดต่อกับชุมชนภายนอก ทำให้ได้รับรู้ถึงความเป็นอยู่ที่ดีของสบายในแบบความทันสมัยของคนในชุมชนเมือง เช่น การมีรถยนต์ใช้ การมีเครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ โทรทัศน์ ตู้เย็น หม้อหุงข้าวไฟฟ้า หรืออื่น ๆ ที่อำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นลักษณะของความต้องการทางด้านวัตถุมากขึ้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีรายได้ในรูปของตัวเงินมากขึ้น เพื่อจะได้นำไปซื้อของตามที่ตนเองต้องการ หรืออาจกล่าวได้ว่าการที่คนในชุมชนได้ติดต่อสื่อสารกับชุมชนภายนอก ทำให้ได้รับเอาความเชื่อในเรื่องของความสะดวกสบายในความทันสมัยเข้ามาสู่หมู่บ้าน และเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการดังกล่าว จึงจำเป็นต้องหาเงินมาให้ได้จำนวนมาก และวิธีการที่จะได้เงินจำนวนมากจึงเกิดการผลิตเพื่อขายหรือการนำเอามะเขือเทศเข้ามาปลูกในหมู่บ้าน

3. อิทธิพลของความสัมพันธ์ของชุมชนที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการผลิต

ความสัมพันธ์กันภายในบ้านห้วยไม้หก จะเป็นลักษณะของการให้ความช่วยเหลือระหว่างกัน มีการแบ่งปัน พึ่งพาอาศัยกันและกัน ทั้งงานของแต่ละครัวเรือนและงานที่เป็น

ของส่วนรวมของหมู่บ้าน แต่ที่เห็นได้ชัดเป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เรียกกันว่า เอาวัน-ใช้วัน หรือเป็นการแลกเปลี่ยนแรงงานกับแรงงาน

ความสัมพันธ์ลักษณะดังกล่าวเริ่มเปลี่ยนเมื่อปี พ.ศ.2535 ซึ่งโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่เข้ามาในหมู่บ้าน ได้ส่งเสริมเรื่องการปลูกข้าวหวานกล่ำ และไม่ให้ชาวบ้านขึ้นไปปลูกข้าวไร่ในผืนป่า ทำให้ชาวบ้านที่มีพื้นที่ปลูกข้าวหวานกล่ำยังคงมีการแลกเปลี่ยนแรงงานในลักษณะของเอาวัน-ใช้วัน แต่ชาวบ้านที่ไม่มีพื้นที่ปลูกข้าวต้องไปแลกเปลี่ยนแรงงานกับค่าแรงในรูปของข้าวเปลือก 1 ปี/วัน หรือในรูปของตัวเงิน 60 – 70 บาท/วัน และมีชาวบ้านบางกลุ่มไปรับจ้างทำงานเกี่ยวกับการเกษตรที่หมู่บ้านใกล้เคียง เพื่อได้เงินมาใช้ในครัวเรือน

จากที่มีการคมนาคมติดต่อระหว่างหมู่บ้านกับชุมชนภายนอกสะดวกมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านบางส่วนเดินทางติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียง และเข้าไปตัวอำเภอเพื่อติดต่อกับส่วนราชการ (ทำบัตรประชาชน) มากขึ้น นายภูพอ จอโพ เล่าว่าแต่ก่อนไปไหนมาไหนลำบากเดินทางกันเป็นเดือน เดียวนี้มีถนนไปถึงกัน ขอให้มันน้ำมัน มันก็ไปได้แล้ว จะเห็นว่าชาวบ้านได้ติดต่อกับชุมชนภายนอกมากขึ้นได้ไปเห็นและรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่สามารถช่วยอำนวยความสะดวกสบายให้กับชีวิตได้มากเหมือนกับที่ นายปุ๊ซอ ดิคำ เล่าให้ฟังว่า ตอนที่ไปอำเภอทำบัตรประชาชน ไปเห็นทีวีแปลกดี อยากเอามาไว้ที่บ้านบ้าง นอกจากนี้แล้ว ยังมีชาวบ้านบางคนได้ส่งลูกไปเรียนนอกหมู่บ้านเช่น ไปเรียนในระดับปริญญาตรีที่สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ เป็นต้น

การที่ชาวบ้านออกไปทำงานนอกหมู่บ้านเพื่อให้ได้เงินมาก นำมาใช้ซื้อสิ่งต่าง ๆ ตามที่ต้องการและการที่ส่งลูกเรียนหนังสือ จำเป็นต้องใช้เงินมากเช่นกัน ทำให้ชาวบ้านต้องใช้เวลากับการทำงานเพื่อให้ได้เงินมาก ความสัมพันธ์ของชาวบ้านจึงเริ่มห่างเหินกันมากขึ้นไม่ค่อยได้มีเวลาทักทายปราศรัยกัน และเมื่อมีกิจกรรมของหมู่บ้านชาวบ้านบางคนไม่เข้าร่วมกิจกรรม ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะรับเป็นเงิน 60 – 70 บาท/วัน พอในระยะหลัง ๆ กลายเป็นว่าถ้าหากใครคนใดไม่มาร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านก็จะมีการจ้างให้คนอื่นมาทำแทน

ลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าว ได้ส่งผลถึงความสัมพันธ์ทางการผลิต กล่าวคือ การแลกเปลี่ยนแรงงานในลักษณะของการเอาวัน-ใช้วัน จะมีแต่เฉพาะชาวบ้านที่มีพื้นที่ปลูกอยู่ในละแวกเดียวกันเท่านั้นหรืออาจเป็นญาติสนิทกัน แต่เดิมการผลิตของชุมชนส่วนใหญ่เป็นการใช้แรงงานภายในครัวเรือนเป็นหลัก เมื่อชาวบ้านเริ่มส่งลูกไปเรียนนอกหมู่บ้าน หรือบางครั้งครอบครัวก็ไปรับจ้างทำงานนอกหมู่บ้าน ทำให้แรงงานในการผลิตไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องจ้างแรงงานในรูปของตัวเงิน

จากลักษณะความสัมพันธ์ของชุมชน จากการพึ่งพาอาศัยกัน เกื้อกูลกัน เปลี่ยนไป เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนกับเงินตรา ส่งผลให้ระบบการผลิตทางการเกษตรมีลักษณะเป็นการผลิตเพื่อขาย โดยอาศัยการจ้างแรงงานในการผลิตมากกว่าการเอาวัน-ใช้วัน การนำเอามะเขือเทศมาปลูกเพราะต้องการได้เงินมาก จำเป็นต้องจ้างแรงงานในการผลิตเพื่อให้ทันและสอดคล้องต่อกระบวนการหรือขั้นตอนการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตมาก และมีกำไรมาก